

Nr 64.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till
ändrad lydelse av §§ 18 och 22 regeringsformen; given
Drottningholms slott den 14 maj 1914.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 18 och 22 regeringsformen.

§ 18.

1:o) Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

2:o) Högsta domstolen äger ock pröva och avgöra ansökan om tillstånd av Konungen att fullfölja talan i mål, som enligt lag icke utan sådant tillstånd må dragas under Konungens prövning.

§ 22.

1:o) Uti högsta domstolen kunna ringare mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense.

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64.) 1

Över viktigare saker skola minst sju döma. Ej må flera än åtta ledamöter på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes, huru många av domstolens ledamöter skola deltaga i prövning av ansökan, varom i 18 § 2 mom. förmäles.

2:o) I regeringsrätten kunna mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där tre av dem äro om slutet ense.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Berndt Hasselrot.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms
slott torsdagen den 14 maj 1914.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde i underdånighet riksdagens skrivelse den 26 april 1913, däri riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville taga under omprövning, genom vilka åtgärder den i samma skrivelse anmärkta långsamheten i högsta domstolens rättsskipning måtte kunna avhjälpas, samt till riksdagen, om möjligt redan år 1914, inkomma med det förslag, vartill denna prövning kunde föranleda.

Efter att hava redogjort för skrivelsens innehåll anförde departementschefen:

»Högsta domstolens allt jämt växande arbetsbörda har under de senaste årtiondena upprepade gånger påkallat lagstiftarens uppmärksamhet. I syfte att tillgodosäkra den rättssökande allmänhetens befogade an-

språk på snabbare rättsskipning hava tid efter annan vidtagits åtgärder för vinnande av jämnvikt mellan högsta domstolens arbetsprodukt och dess arbetsbörda. Dessa åtgärder hava dels gått ut på att genom höjning av antalet ledamöter i domstolen öka den årliga arbetsprodukten, dels haft till ändamål att minska tillströmningen av mål och ärenden eller annorledes lätta domstolens arbetsbörda. År 1897 ökades sålunda justitierådens antal från sexton till aderton, 1905 höjdes antalet till tjugoen, och 1909 bestämdes, att högsta domstolen skulle bestå av tjugofyra ledamöter, av vilka dock tre skulle tagas i anspråk för tjänstgöring i lagrådet. Redan 1894 hade kammarrätten gjorts till högsta instans i fattigvårdsmål, och 1901 höjdes den för fullföljd av talan i vissa mål föreskrivna avgiften eller revisionsskillingen från 100 till 150 kronor, varjämte stadgades förbud för allmän åklagare att utan justitiekanslerns förordnande fullfölja ansvarstalan i brottmål. Vidare befriades högsta domstolen 1909 från den tidsödande laggranskningen, vilken överflyttades å det nyinrättade lagrådet, ävensom från befattningen med vissa ansökningsärenden och besvärsmål av administrativ natur.

De sålunda vidtagna åtgärderna hava tvivelsutan verkat i avsedd riktning, men de hava icke varit tillräckliga för att förhindra, att antalet i högsta domstolen årligen avgjorda mål väsentligen understigit de under året inkomna, och att således de oavgjorda (balanserade) målen allt jämt ökats. Detta missförhållande föranledde Kungl. Maj:t att till 1907 års riksdag framlägga ett förslag till lag om ändring i vissa delar av 30 kap. rättegångsbalken, vilket åsyftade att hejda tillströmningen av mål till högsta domstolen, dels genom revisionsskillingens höjande från 150 till 300 kronor, dels genom att från fullföljd utesluta vissa mindre betydande brottmål och sådana tvistemål, där tvistens föremål uppenbarligen icke översteg ett visst värde. Denna värdegräns eller s. k. summa revisibilis var i förslaget satt till 1,000 kronor. Tyvärr vann detta förslag icke riksdagens bifall. Oaktat högsta domstolen sedermera befriats från laggranskningen och vissa ansökningsärenden, har domstolens arbetsbalans, i följd av den fortgående stegringen av antalet inkommande mål, allt jämt ökats och nu stigit till sådan höjd, att i över 72 procent av samtliga under år 1913 avgjorda revisionssaker mer än två år och i över 24 procent mer än tre år hade förflutit mellan hovrättens och högsta domstolens domar. En sådan långsamhet i rättsskipningen är, såsom i riksdagens ovan nämnda skrivelse framhålles, ett så allvarligt missförhållande, att effektiva åtgärder med det snaraste måste vidtagas ej blott för den nuvarande balansens avarbetande utan

även för att för framtiden minska högsta domstolens arbetsbörda och därigenom möjliggöra en snabbare rättsskipning.

Riksdagens ifrågavarande skrivelse överlämnades av dåvarande chefen för justitiedepartementet till ordföranden i den s. k. processkommissionen, f. d. justitierådet Hellner, med anmodan att avgiva utlåtande rörande de åtgärder, som för minskning av arbetsbalansen inom högsta domstolen lämpligen kunde ifrågakomma. Sådant utlåtande, åtföljt av ett utkast till lagbestämmelser i ämnet jämte åtskilliga statistiska utredningar, har nu inkommit.»

Efter att hava redogjort för det huvudsakliga innehållet av berörda utlåtande yttrade departementschefen vidare:

»I likhet med justitierådet Hellner håller jag före, att någon ytterligare ökning av justitierådets antal icke bör ifrågakomma och att utvägen att anlita tillförordnade bisittare i högsta domstolen ej heller är att förorda; att det icke är tillrådligt att med nu gällande rättegångsordning söka införliva grundsatsen, att högsta domstolens prövning av fullföljda mål skulle begränsas till att gälla själva rättsfrågan, eller att återuppliva förut gällande förbud mot förebringande av ny bevisning i högsta instans; att återinförande av skyldigheten för tappande part att fullgöra hovrättens dom såsom villkor för rätten att fullfölja talan mot densamma icke kan förordas och att frågan om skyldighet för gäldenär, hos vilken utmättningsbara tillgångar ej anträffas, att med ed (s. k. manifestationsed) betyga, att han saknar tillgångar, icke i detta sammanhang bör upptagas till behandling; att det ej heller låter sig göra att från fullföljd utesluta sådana mål, i vilka de föregående instanserna meddelat överensstämmande (konforma) domar; att en förändrad instansordning för de s. k. skiftesmålen skulle medföra så allvarliga olägenheter, att denna utväg icke bör tillgripas; att avgörande betänkligheter möta mot att befria högsta domstolen från skyldigheten att avgiva yttranden över nådansökningar; att uteslutande av särskilda klasser av mål från prövning i högsta instans endast i ringa mån lämpligen kan genomföras, t. ex. beträffande vissa smärre brottmål; samt att en höjning av revisionsskillingen med hänsyn till den obenägenhet härför, som inom riksdagen synes vara rådande, svåriligen torde kunna genomföras.

Däremot anser jag på de i utlåtandet anförda skäl möjligt och nödigt, att en mot den nuvarande revisionsskillingen svarande avgift stadgas såsom villkor för rätten att överklaga hovrätts utslag i vissa mål, som fullföljas genom besvär; att det ålägges klagande part såväl i besvärsmål som i revisionssaker att ställa säkerhet för motpartens

rättegångskostnad, vid äventyr att hans talan eljes icke upptages till prövning; att rätten att fullfölja talan i tvister, som uteslutande röra penningar eller penningars värde, begränsas till sådana fall, då tvistens föremål har ett visst värde, och att detta värde (summa revisibilis) sättes till ett icke allt för lågt belopp, exempelvis 1,500 kronor; samt att, för avarbetande av den nuvarande arbetsbalansen inom högsta domstolen, den tid, under vilken arbete å s. k. fem-mans-avdelningar må äga rum, väsentligen utsträcket, exempelvis till 29 veckor i stället för nuvarande 17, utan att dock principen om viktigare måls avgörande på sju-mans-avdelningar uppgives. Vissa av de sålunda förordade anordningarna äro visserligen icke i och för sig önskvärda, men det nuvarande tillståndet medför så allvarliga olägenheter, att kraftiga åtgärder äro oundgängligen nödiga för att rättsskipningen skall kunna fylla sin uppgift att inom rimlig tid förhjälpa en klagande part till hans rätt, och för att icke en hopad arbetsbörda för högsta domstolens ledamöter skall komma att menligt inverka å beskaffenheten av de domar, som i högsta instans meddelas, och därigenom försvaga den auktoritet dessa böra åtnjuta och hittills åtnjutit.

Av de sålunda förordade åtgärderna är den, som går ut på införande av en summa revisibilis, otvivelaktigt även ur effektivitetens synpunkt den mest betydelsefulla. Bygges lagstiftningen på principen, att tvister, som röra sig om mindre belopp, icke böra få dragas under den högsta instansens prövning, lär det emellertid, såsom också i riksdagens skrivelse framhålles, böra öppnas möjlighet för den tappande parten att påkalla prövning från någon därför lämpad myndighets sida, huruvida icke med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet det bör tillåtas honom att fullfölja talan mot hovrättens utslag, oaktat tvistens föremål icke har det värde, som för fullföljd i allmänhet erfordras. Denna utväg synes mig böra stå parten öppen, dels när en förnyad prövning av målet finnes vara av vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning, dels när parten tilltror sig kunna visa, att saken för honom har synnerlig betydelse utöver det särskilda fall, varom rättegången rört sig. Prövningen av frågan, huruvida med hänsyn till sådana omständigheter tillstånd till fullföljd av talan bör medgivas, lär icke kunna anförtras åt mindre kvalificerade personer än högsta domstolens egna ledamöter. På det att denna uppgift icke måtte allt för mycket inkräkta på domstolens dyrbara arbetstid, är det emellertid nödigt, att avgörandet förläggas till en mindre manstark avdelning av domstolen än den, som, i händelse tillstånd till talans fullföljd beviljas, har att döma i själva saken. Ur rättssäkerhetens synpunkt lär det vara fullt

tillräckligt, om en dylik förprovning verkställes av en tre-mans-avdelning inom högsta domstolen, och om fullföljd medgives, när två av avdelningens ledamöter äro därom ense.

Samma förfaringssätt bör komma till användning, när part vill överklaga hovrätts utslag i sådana smärre brottmål, som enligt den ifrågasatta lagstiftningen i allmänhet icke skola få fullföljas i högsta instans. En särskild förprovning torde också böra anordnas för sådana fall, då klaganden på grund av fattigdom icke förmår ställa säkerhet för motpartens rättegångskostnader men ändock vill fullfölja sin talan. Att för dylika fall alldeles eftergiva den garanti mot förhastade beslut om fullföljd, som skyldigheten att ställa sådan säkerhet är avsedd att utgöra, lär nämligen icke kunna försvaras, då det här icke är fråga om en skyldighet gent emot det allmänna, utan den ena partens enskilda intresse står emot den andres. Och å andra sidan skulle det innebära en hårdhet mot den medellöse, om han skulle vara ovillkorligen avskuren från rätten att fullfölja talan, därför att han icke är i stånd att säkerställa den kostnadsersättning, som kan bli motparten tillerkänd, därest ändringssökandet lämnas utan avseende. Även om, mot förmodan, förslaget om införande av en summa revisibilis icke skulle vinna riksdagens bifall, lär det alltså bli nödigt att för vissa fall underkasta frågan om parts rätt att fullfölja talan mot hovrätts utslag en förberedande provning från högsta domstolens sida.

Detta kan emellertid icke ske utan en grundlagsändring, varigenom åt högsta domstolen överlämnas att i mål, som enligt allmän lag icke utan Konungens tillstånd må fullföljas i högsta instans, pröva och avgöra ansökningar om sådant tillstånd. Då arbetsbalansen inom högsta domstolen, såsom i det föregående framhållits, nått en oroväckande höjd och för varje år, som går, allt mera ökas, ligger det synnerlig vikt uppå att de nödiga grundlagsändringarna antagas såsom vilande redan vid innevarande års andra lagtima riksdag, på det att den tilltänkta reformen måtte kunna genomföras under nästkommande år. Förslag till sådana grundlagsändringar lär alltså böra omedelbart underställas riksdagens provning. Godkännes detta förslag, bör hinder icke möta att för 1915 års riksdag framlägga ett fullständigt av lagrådet granskat förslag till erforderliga ändringar i rättegångsbalken och utsökningslagen samt den särskilda lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar. Det utkast till sådana lagändringar, som av processkommissionen utarbetats, torde, ehuru detsamma icke varit föremål för slutlig handläggning inom departementet och ej heller undergått granskning i lagrådet, lämna riksdagen erforderlig ledning för bedömande, huruvida de principer, på

vilka utkastet är byggt, lämpligen böra läggas till grund för lagstiftning i ämnet.»

Departementschefen uppläste härefter ett inom justitiedepartementet utarbetat förslag till ändrad lydelse av §§ 18 och 22 regeringsformen och hemställde, att detta förslag måtte föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning, ävensom att förut berörda av processkommissionens ordförande avgivna utlåtande med åtföljande statistiska utredningar samt det inom kommissionen utarbetade utkastet till lagbestämmelser i ämnet måtte få såsom bilagor åtfölja detta protokoll.

Statsrådets övriga ledamöter instämde i vad föredraganden sålunda hemställt;

och behagade Hans Maj:t Konungen, med bifall till denna hemställan, förordna, att till riksdagen skulle avlätas nådig proposition av den lydelse bilaga... vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet
Gunnar Fogelmarck.

Bilaga A.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet.

Med anledning av den i riksdagens skrivelse den 26 april 1913 gjorda framställning om åtgärders vidtagande för minskning av arbetsbalansen i högsta domstolen har herr statsrådet anmodat mig att avgiva utlåtande rörande de åtgärder, som i berörda avseende lämpligen kunna ifrågakomma; och får jag till åtlydnad härav avgiva följande yttrande.

Frågan om åtgärders vidtagande för avhjälpan av långsamheten i högsta domstolens rättsskipning har under de sista två decennierna så gott som oavbrutet stått på dagordningen, och den ena åtgärden efter den andra har prövats, utan att hittills ett tillfredsställande resultat uppnåtts.

Jag vill i detta hänseende erinra därom, att antalet ledamöter i högsta domstolen höjts år 1897 från 16 till 18, år 1905 från 18 till 21 samt år 1909 från 21 till 24, av vilka dock tre avsetts för tjänstgöring i lagrådet. Denna ökning i ledamöternas antal har medfört en ökning i antalet arbetsveckor, år 1897 från 66 till 82, år 1905 från 82 till 101 samt år 1909 från 101 till 103. Jämsides med denna ökning i arbetskrafterna har fortgått en strävan att minska högsta domstolens arbetsbörda. År 1894 borttogs rätten att i fattigvårdsmål gå till högsta domstolen. År 1901 höjdes revisionsskillingen från 100 till 150 kronor, varjämte fullföljd av besvär till högsta domstolen i brottmål från allmän åklagares sida gjordes beroende av justitiekanslerns förordnande. År 1909 överflyttades laggranskningen från högsta domstolen till det samtidigt inrättade lagrådet, varjämte föreskrifterna om högsta domstolens hörande över ansökningar om Konungens tillåtelse till skillnad i äktenskap ävensom i en

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64.) 2

del andra ansökningsärenden upphävdes. Samtidigt överflyttades prövning av ansökningar om rättelse och förklaring i fideikommissförfattningar från högsta domstolen till Kungl. Maj:t i statsrådet, varjämte prövning av besvär över riksdagsmannaval m. fl. besvärsmål av administrativ karaktär överflyttades från högsta domstolen till regeringsrätten. Trots nu antydda åtgärder har balansen inom högsta domstolen befunnit sig i ständig stigning. Visserligen har, för varje gång vare sig en ökning av arbetskrafterna eller någon avsevärd minskning i arbetsbördan ägt rum, en tillfällig förbättring framträtt, men städse blott för en kortare tid, efter vars förlopp ökning i balansen ånyo visat sig. Vid slutet av år 1896 utgjorde antalet balanserade mål (nådemål och ärenden obereknande) 1,497 stycken, därav 762 revisionssaker. Efter ökningen av ledamöternas antal från 16 till 18 sjönk balansen småningom, tilldess den vid 1901 års utgång utgjorde 1,048 mål, däribland 631 revisionsaker. Från och med år 1902 började den åter stiga och utgjorde vid 1905 års slut 1,809 mål, därav 1,042 revisionssaker. Ökningen av antalet ledamöter i högsta domstolen från 18 till 21 förmådde blott för ett enda år hejda balansens stegring, och ej ens laggranskningens borttagande hade den verkan, som därav förväntats. Vid 1912 års utgång hade balansen stigit till 2,284 mål, därav 1,445 revisionssaker, och vid 1913 års utgång har den provisoriskt beräknats till 2,462 mål, därav 1,534 revisionssaker.

Vad som omintetgjort alla försök att avarbeta balansen är det förhållande, att antalet inkommande revisionssaker och besvärsmål under senare tid ideligen ökats. Denna konstanta ökning kan iakttagas från och med år 1902. Medan under år 1901 antalet inkomna mål utgjorde 1,172, har antalet under år 1912 utgjort 1,812, vilket alltså på dessa 11 år gör en ökning av över 50 procent. Ökningen från ett år till ett annat har väl varierat något, och har särskilt från år 1911 till år 1912 varit ovanligt stor, men i medeltal har den under sagda tidsperiod uppgått till omkring 3 procent. I vilken mån denna jämna stigning har samband därmed, att 1901 års fullföljdslagar i viss mån underlättade formaliteterna för fullföljd av talan i högsta domstolen, är givetvis ej lätt att säga. Men om man också kan antaga, att berörda lättnader haft en viss inverkan, synes det å andra sidan otvivelaktigt, att även andra orsaker medverkat. Det vill synas som om icke blott i vårt land utan även i främmande länder en ökad benägenhet framträtt att i rättegångarna ej åtnöjas med underrättens avgörande. I Tyskland, där denna tendens visat sig särskilt påfallande, har man antagit, att den hänger tillsammans med den allttjämt fortskridande utvecklingen av olika slags

kommunikationsmedel och därav följande livligare förbindelser mellan de centrala punkter, där de högre instanserna äro förlagda, samt jurisdiktionsområdets skilda orter. Att denna allmänna tendens i Sverige gjort sig gällande icke blott beträffande högsta domstolen, utan även i avseende å fullföljd till andra instans, framgår av justitiedepartementets statistiska uppgifter angående domstolarnas verksamhet.

Vad nu orsaken må vara till denna tendens, synes det uppenbart att man måste räkna med densamma och gå ut ifrån, att tillströmningen av mål till högsta domstolen kommer att även framdeles stiga, i den mån man ej kan finna utvägar att avskära densamma. Redan den årliga ökning av 3 procent, som att döma av tillväxten efter år 1901 synes vara den minsta man kan räkna med, skulle om några få år föra upp antalet inkommande mål till över 2,000 om året, och då det årliga arbetsresultatet under de sista åren i medeltal utgjort omkring 1,465 mål, är det klart, att balansen är stadd i en hastig tillväxt. Den 1 januari 1914 utgjorde balansen 2,462 mål. Antalet inkomna mål under år 1912 — det sista, för vilket arbetsredogörelser äro utarbetade, — utgjorde 1,812. Då, såsom redan nämnt, ökningen från år 1911 till år 1912 varit osedvanligt stor, kan det måhända antagas, att 1912 års siffra för de inkommande målen ej kommer att överstigas under de närmaste åren. Men även om denna förhoppning slår in, betyder nämnda siffra dock en årlig ökning av balansen med omkring 300 mål, alltså för åren 1914 och 1915 omkring 600 mål. Balansen skulle efter denna beräkning samt under antagande, att den årliga arbetsprodukten förbliver densamma som under de sista åren, vid 1915 års utgång uppgå till omkring 3,000 mål, därav inemot 2,000 revisionssaker. Då antalet årligen avgjorda revisionssaker under senare tid utgjort i medeltal omkring 615, innebär nämnda balanssiffra, att nyinkommande revisionssaker först efter tre år skulle komma i tur att föredragas. Det är sålunda tydligt nog, att både snabba och kraftiga åtgärder äro oavvisligt nödvändiga.

Efter dessa erinringar skall jag övergå till att skärskåda de olika medel till åvägabringande av jämvikt mellan arbetsbördan och arbetsprodukten inom högsta domstolen, som blivit ifrågasatta eller eljest kunna anses böra komma i åtanke.

A) Åtgärder, som åsyfta ökning av högsta domstolens arbetsprodukt.

*a) Ökning av antalet ordinarie ledamöter i högsta domstolen eller anlitan-
de av extra ordinarie bisittare för balansens avarbetande.*

Det torde av de siffror, som här ovan anförts, med tydlighet framgå, att den befintliga balansen icke är av tillfällig natur, utan fast mer beror på en konstant och progressiv ökning i tillströmningen av mål. Vid detta förhållande skulle det vara oriktigt att hängiva sig åt förhoppningen att en stadig jämvikt mellan arbetsbörda och arbetsprodukt skulle kunna åstadkommas genom en tillfällig ökning av arbetskrafterna. En åtgärd i denna riktning skulle säkerligen giva samma erfarenhet, som då man år 1905 beräknade, att med 3 nya justitieråd balansen skulle vara avarbetad på tre år, och därför bestämde, att högsta domstolen skulle *intill 1908 års* utgång förstärkas med tre ledamöter. Däremot kunde det ju tänkas, att man vid sidan av åtgärder, som syftade till åstadkommande av jämvikt mellan den årliga arbetsbördan och den årliga arbetsprodukten, anlidade förordnande av extra ordinarie bisittare såsom hjälpmedel till balansens avarbetande. Denna åtgärd blev som bekant år 1905 förordad av konstitutionsutskottet, men vann icke riksdagens bifall. Den har vid 1913 års riksdag ånyo förordats av enskilda ledamöter av riksdagen. Högsta domstolens majoritet har städse på det allvarligaste varnat mot denna åtgärds anlitan- de, under framhållande, att den åt alla sidor självständiga ställning, som grundlagen velat giva högsta domstolens ledamöter, ej kan anses förefinnas hos bisittare, vilka när som helst kunde skiljas från uppdraget att döma Konungens dom. Kan det ej befaras, att en bisittare, som är angelägen att behålla sitt uppdrag, vid sina domslut låter sig påverkas av en önskan att vinna gillande av inflytelserika kolleger? Eller kan det ej befaras, att han låter sig påverkas av önskan att vara till lags åt den regering, av vars förordnande han beror? Dessa betänkligheter hava på andra håll ansetts överdrivna eller alldeles onödiga.

För min del står jag obetingat på deras ståndpunkt, som betrakta det som en oskattbar fördel, att högsta domstolens ledamöter hava en sådan ställning, att deras självständighet ej kan sättas i tvivel.

Detta är alltid av vikt, men framför allt i en tid, då skarpa motsatser framträda i uppfattningen av viktiga sociala spørsmål, eftersom det ej kan undgås, att de tvister, som komma inför domstolarna, understundom få sin prägel av dylika motsatta uppfattningar. Utom dess synes det mig vara farligt att bryta med den gällande principen redan av det skäl, att om det vore möjligt att för tillfället ersätta en ordinarie ledamot i högsta domstolen med en tillförordnad, frestelsen skulle bliva stark att till viktiga kommittéuppgifter, särskilt då de äro förenade med betydelsefulla lagarbeten, förordna ledamöter i högsta domstolen. Det är ej utan exempel att så skett redan nu, då det dock erfordrats att den utsedde tagit avsked från sitt ämbete för uppdragets fullgörande.

Det synes mig därför, att ifrågavarande utvägs anlitande skulle kunna medföra faror och olägenheter av ännu betänkligare art än de missförhållanden, man därmed ville avhjälpa, och jag kan därför för min del ej tillstyrka densamma. Men lika uppenbart är, att man ej heller kan fortgå på den väg, som hittills företrädesvis anlitats, då frågan om balansens avhjälpande varit uppe, eller tillsättande av nya ordinarie ledamöter i högsta domstolen. De skäl, som tala emot en utveckling i dylik riktning, hava upprepade gånger och senast i ett yttrande av den 16 december 1910 av högsta domstolen framhållits.

b) *Möjligheten att ernå ett mera effektivt utnyttjande av befintliga arbetskrafter inom högsta domstolen.*

Löneregleringskommittén har i sitt år 1910 avgivna betänkande rörande reglering av löneförhållandena vid Kungl. Maj:ts nedre justitierrevision varit inne på tanken att vinna en större arbetsprodukt inom högsta domstolen genom ett utsträckande av arbetet på femmansavdelningar. I § 22 regeringsformen stadgas, att uti högsta domstolen ringare mål kunna prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, när alla fyra äro om beslutet ense, samt att över viktigare saker minst sju skola döma. Löneregleringskommittén ifrågasatte, att den sistberörda föreskriften skulle upphävas och sålunda även andra än »ringare mål» få avgöras av endast fem ledamöter. Skulle så ej kunna ske, ansåg kommittén det dock önskvärt att uppdelningen i »ringare mål» och »viktigare saker» bleve föremål för närmare skärskådande. Syftet var uppenbarligen att genom ett närmare bestämmande av begreppet »viktigare saker» ökad möjlighet skulle vinnas för måls avgörande på femmansavdelning.

1) Utsträckande av arbetet på femmansavdelningar.

Vid behandling inom högsta domstolen av ifrågavarande förslag av löneregleringskommittén upplystes, att enligt den praxis, som utvecklat sig inom högsta domstolen, till viktigare saker egentligen endast räknades mål, som innebure tillämpning av grundlagarne, lagförklaringsärenden samt mål angående ådömande av livsstraff eller livstids straffarbete. Det vore alltså ingalunda gränsen mellan viktigare saker och ringare mål, som för närvarande vore bestämmande för högsta domstolens uppfattning i fråga om vilka mål lämpligen borde anföras åt en femmansavdelning. Man sökte ordna arbetet så, att på femmansavdelning komme att föredragas endast de minst viktiga målen. Mot en väsentlig utsträckning av arbetet på femmansavdelning, på sätt löneregleringskommittén ifrågasatt, uttalade sig högsta domstolen enhälligt, under åberopande huvudsakligen av de skäl, att det för beredande av nödig auktoritet åt högsta instansens domar vore av betydelse, att i allmänhet antalet av de i ett mål dömande ej sattes så lågt som till fem, samt att det ur rättsenhetens synpunkt vore av vikt, att ledamöterna icke i än större omfattning än hittills splittrades på olika avdelningar.

Betydelsen av de av högsta domstolen anförda skälen är påtaglig. Men den närvarande situationen är i själva verket så bekymmersam, att man nödgas taga i närmare skärskådande alla tänkbara utvägar att komma ur densamma, för att sedermera utvälja dem, som synas erbjuda de minsta olägenheterna. Jag har därför under bistånd av ett par av högsta domstolens härutinnan mest erfarna ledamöter uppgjort en beräkning över huru stort antal arbetsveckor man med nuvarande ledamotsantal skulle kunna vinna genom utsträckning av arbetet å femmansavdelning. Det har därvid visat sig att det icke låter sig göra att få fram resultatet endast genom att dela med fem det antal arbetsveckor som alla ledamöter tillsammans för närvarande presterar. Härtill samverka åtskilliga omständigheter. De s. k. suppleantveckorna, vilka äro avsedda för bearbetande av cirkulanter och under vilka ledamöterna endast i nödfall tjänstgöra på arbetsrummet, måste för varje ledamot någorlunda jämnt fördelas under året. Till följd därav kan aldrig hela antalet ledamöter indelas till samtidig tjänstgöring, och detta medför i sin tur att tjänstgöring aldrig kan samtidigt äga rum på mera än tre avdelningar, även om dessa endast besättas med vardera fem ledamöter. Då alltså hela antalet tillgängliga arbetsveckor måste disponeras på 3 avdelningar, och då tillika ledamöternas semester icke skäligen kan förläggas till annan tid på året än sommaren, blir följden den, att det tillgängliga antalet arbetsveckor ej kan fullt utnyttjas på femmansav-

delningar. Till följd av nu antydda förhållanden blir det högsta antal arbetsveckor, som vid konsekvent genomförande av femledamotsystemet kan uppnås, 125 stycken, vilket betecknar en vinst av 22 veckor.

Undersöker man löneregleringskommitténs andra alternativ, eller att femmanstjänstgöringen skulle anlitas i så stor utsträckning som möjligt, dock med bibehållande av principen om viktigare sakers avgörande av minst 7 man, samt med tillämpning härav inskränker sju-manstjänstgöringen till 1:sta rummet samt låter 2:dra och 3:dje rummen besättas med femmansavdelningar, blir resultatet ett sammanlagt antal av 115 arbetsveckor eller alltså en vinst av 12 veckor.

Även andra experiment ha gjorts att genom en annan uppdelning av arbetskrafterna vinna en ökad arbetsprodukt. Man har gått ut ifrån den tanken, att man skulle kunna låta mål, i vilka underrätt och hovrätt meddelat *konforma domar, prövas av en fåtalig avdelning av högsta domstolen*, t. ex. av en tremansavdelning. Statistiken visar, att av de mål, i vilka konforma domar meddelats, ett vida mindre procenttal bliva ändrade av högsta domstolen än utav de mål, i vilka hovrättens och underrättens domar varit difforma. Och går man ett steg längre och undersöker utgången i de mål, i vilka nedre justitierevisionen hemställt om fastställelse av hovrätts och underrätts konforma domar, finner man att antalet fall, i vilka högsta domstolens mening avvikit från den sålunda av tre föregående myndigheter omfattade, är ganska ringa. En undersökning beträffande de under år 1912 av högsta domstolen avgjorda revisionssaker giver vid handen, att av 344 konforma domar 288 eller 83 procent fastställdes av högsta domstolen, under det att i 214 mål, i vilka difforma domar meddelats, hovrättens dom fastställdes i 144 fall, eller i cirka 67 procent. Tager man tillika hänsyn till justitierevisionens hemställan, så blir resultatet, att av 295 konforma domar, i vilka justitierevisionen yrkat fastställelse, 272 stycken eller 92.2 procent blivit av högsta domstolen fastställda och att alltså endast i 7.8 procent av antalet ändring ägde rum. Det vill synas, som om man utan synnerlig risk skulle kunna våga att låta en dylik sak prövas av en tremansavdelning. Man kan ju till jämförelse erinra om att i en femmansavdelning slutet dikteras av tre samstämmande vota. Och till planen hör, att ifall tremansavdelningen icke enhälligt bifaller justitierevisionens hemställan, målet skall föredragas för ytterligare fyra ledamöter, så att i detta fall sju ledamöter komma att delta i avgörandet. För att i möjligaste mån undvika dubbelföredragning inför samma ledamöter, har tanken varit att i de fall, då tremansavdelningen icke enhälligt bifaller justitierevisionens hemställan, målet skulle under den vecka, då

2) Konforma domars prövning av en fåtalig avdelning.

tremansavdelningen justerat sitt beslut, föredragas inför fyra nya ledamöter, samt att till sådan föredragning skulle indelas ledamöter, som för tillfället fungerade såsom suppleanter. Till uppvägande av det ökade arbete, som härigenom skulle falla på suppleantveckorna, skulle varje ledamot åtnjuta ytterligare en suppleantvecka utöver det nuvarande antalet. Under semesterperioden, då denna ordning ej låte sig genomföra, skulle dock ny föredragning ske inför en fulltalig sjumansavdelning, i vilken i så fall de tre ledamöter, som vid första föredragningen suttit på tremansavdelningen, skulle tjänstgöra.

Vid bedömandet, i vilken mån genomförandet av denna tanke skulle vara ägnat att öka arbetsprodukten, måste man i stor utsträckning röra sig med antaganden. Den undersökning, som gjorts beträffande de år 1912 avgjorda revisionssakerna, har visat, att i 295 mål av 615 de betingelser varit förhanden, under vilka enligt planen målet skulle gå till tremansavdelning. Läger man till dessa 295 mål även de deserta, skulle omkring 50 procent av målen varit av denna karaktär. Beträffande besvärsmålen saknar man hållpunkter, då någon hemställan av nedre justitierevisionen i dessa mål ej förekommit. (Inom parentes anmärkes, att principen givetvis ej skulle tillämpas i andra mål än sådana, i vilka hovrätt dömt såsom andra instans.) I planen ingår emellertid, att nedre justitierevisionens arbetsordning skulle ändras därhän, att hemställan skulle ske även i besvärsmål, dock allenast av den föredragande revisionssekreteraren, såsom redan nu sker i skiftes- och dispassmål. Huru stor procent av besvärsmålen enligt denna princip skulle komma att gå till tremansavdelning, kan ju ej beräknas, men man har gått ut ifrån att proportionen kan antagas bli ungefär densamma som i revisionsmål eller alltså 50 procent.

Man har sålunda antagit att ungefär halva antalet mål skulle komma att föredragas på tremansavdelning samt att den andra hälften skulle föredragas på sjumansavdelning. För att ej lämna det ena eller andra slaget mål ett obehörigt företräde i avseende å föredragnings-
turen, måste uppenbarligen antalet arbetsveckor fördelas mellan tre- och sjumansavdelningarna på sådant sätt, att ungefär ett lika stort antal mål av vardera slaget bliver avgjort under ett arbetsår. För att kunna företaga en sådan fördelning, måste man emellertid utgå från ett antagande rörande det antal mål, som under en arbetsvecka kan föredragas på en sjumansavdelning och på en tremansavdelning. För närvarande avgöras i medeltal 14 mål per arbetsvecka. Det har antagits, att då efter den ifrågasatta uppdelningen sjumansavdelningens mål i regel måste bli av svårare beskaffenhet, på sådan avdelning skulle kunna

föredragas 9 à 10 mål, samt att på tremansavdelning skulle kunna föredragas cirka 20 mål. På grundval av dessa antaganden har uppgjorts det förslag till indelning, att en tremansavdelning skulle fungera under 42 arbetsveckor samt sju mansavdelningar under tillhopa 78 veckor. Man skulle då få följande arbetsresultat.

78 sju mansveckor	9 à 10 mål =	702 à	780
42 tremansveckor	» 20 mål =		840

Summa under året 1,542 à 1,620 mål.

Då för närvarande cirka 1,465 mål avgöras under året, skulle vinsten bli cirka 77 à 155 mål, svarande mot minst 5½ och högst 11 arbetsveckor.

Jämför man nu de olika resultaten av de tre särskilda förslagen till annan uppdelning av högsta domstolens arbetskrafter, finner man, att den högsta ökning i arbetsveckor, som därigenom kunde vinnas, är 22 veckor, och att av de andra förslagen det, som bygger på en utsträckt användning av femmansavdelningar, dock med bibehållande av sju mansavdelningar för viktigare mål, har företrädare framför det förslag, som är baserat på uppdelning i sju mans- och tremansavdelningar. Det framgår ävenledes, att även med det längst gående förslaget — att inrätta endast femmansavdelningar — man ej kan råda bot på missförhållandena. En ökning av 22 arbetsveckor betyder en ökning i de avgjorda målens antal av omkring 300 mål. Med en arbetsprodukt av 1,765 mål kommer man emellertid ej ens upp till den siffra, som anger antalet inkomna mål under år 1912, än mindre har man utsikt att avarbeta balansen.

c) *Ordförandeskapet å högsta domstolens avdelningar.*

Jag skall härefter i korthet omnämna ett förslag, som framställes inom lagutskottet vid 1913 års riksdag, och vars syfte ävenledes varit att öka arbetsresultatet inom högsta domstolen. Förslaget innebär, att i stället för det nu tillämpade system, enligt vilket ordförandeskapet på en avdelning utövas av den äldste tjänstgörande ledamoten, särskilda fasta ordförande skulle utses för varje avdelning. Förslagsställaren har med åberopande av erfarenheter dels från högsta domstolen, dels från Svea hovrätt framhållit att en domstolsavdelnings arbetsresultat är i hög grad beroende på ordförandens förmåga att leda arbetet. Att det ligger en sanning i denna iakttagelse skall ej förnekas. Men å andra sidan anses

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64.) 3

det inom högsta domstolen tillämpade systemet, som ju innebär att så att säga varje befordran inom domstolen är utesluten, enligt en inom högsta domstolen allmän mening medföra så stora fördelar, att de mer än uppväga den obetydliga ökning i arbetsprodukt, som tilläventyrs vore att vinna genom en övergång till ovan ifrågasatta ordning. För övrigt skulle tillsättande av fasta ordförande näppeligen kunna genomföras, utan att uppdelning i fasta avdelningar ägde rum, vilket i sin tur skulle förutsätta en fullständig omdaning av grundvalarne för domstolens funktionerande. En sådan genomgripande åtgärd lär väl emellertid icke på detta stadium böra ifrågakomma.

Av denna utredning torde framgå, att man icke med nu tillgängliga arbetskrafter kan åstadkomma jämvikt mellan högsta domstolens arbetsbörda och arbetsprodukt, och då, som redan nämnt, ej heller en ökning av arbetskrafterna kan förordas, lär det vara oundgängligt att vidtaga

B) Åtgärder i syfte att minska arbetsbördan.

Bland de medel, som i detta syfte satts ifråga, skall jag först granska ett vid två tidigare tillfällen för frågans behandling av en dåvarande ledamot i högsta domstolen framställt förslag, som går ut på att i mål, däri högsta domstolen dömer i tredje instans, *inskränka domstolens prövning till rättsfrågan* och sålunda i avseende på bevisfrågan låta hovrättens prövning vara slutligt avgörande. Detta förslag skulle som en första förutsättning kräva en genomgripande formell omgestaltning av åtminstone hovrättens utslag, i det att det bleve nödvändigt, att dessa innehölle en vida mer fullständig och uttömmande framställning av det sakförhållande, som hovrätten funnit vara styrkt i i målet, än som för närvarande plägar givas. Detta krav skulle visserligen vålla hovrätterna ett väsentligt ökat arbete och helt visst nödvändiggöra en förstärkning av dessa domstolars arbetskrafter. Men uppenbart är, att målens föredragning i högsta domstolen skulle kräva ofantligt mycket mindre tid och arbete, om hela bevismaterialet kunde utelämnas och sakförhållandet framställas i enlighet med hovrättens relation. Likaledes är det uppenbart, att målets avgörande skulle kräva mindre tid och arbete, om alla tvistiga bevisspörsmål vore på förhand avlägsnade. Det lider sålunda intet tvivel, att om förslaget låte sig genomföras, åtgärden skulle hava ett högst väsentligt inflytande på storleken av

a) *Inskränkning av högsta domstolens prövning till rättsfrågan.*

högsta domstolens arbetsprodukt. Tyvärr torde det emellertid ej vara rådligt att med nuvarande gestaltning av rättegången i första och andra instans slå in på denna väg, och skälen för denna min uppfattning, som med antydda undantag städse enhälligt gjort sig gällande inom högsta domstolen, kunna sammanfattas sålunda, att rättegången i de undre instanserna icke lämnar erforderlig garanti för en fullständig och allsidig utredning av sakfrågan i dessa instanser. Vill man närmare utföra grunderna för denna uppfattning, är å ena sidan att erinra därom, att vår rättegångslagstiftning icke uppställer fordran på anlitande av rättsbildade advokater, varken i första eller andra instans, och att i följd härav i stor utsträckning rättegångsombud anlitas, som sakna erforderlig kompetens att åstadkomma en fullständig och allsidig utredning av invecklade mål. Å en annan sida har man ej heller någon säkerhet för att genom domstolarnes processledande verksamhet en allsidig belysning av saken åstadkommes. Vad angår första instansens domstolar, är visserligen rättegången enligt lagens syfte muntlig, men det är ett känt förhållande, att vid många domstolar praxis utvecklats sig därhän, att rättegången i verkligheten är skriftlig, så till vida att såväl framställningen av faktiska förhållanden som den rättsliga deduktionen sker i skrifter, som ej ens läsas upp inför domstolen. Vid denna ordning kan näppe- ligen rättens ordförande under handläggningen vinna tillräcklig kännedom om målet för att med framgång kunna leda förhandlingen därhän, att en allsidig utredning vinnes. Därtill kommer, att vid lantdomstolarne — till följd av rådande system för domareämnenas utbildning — förhandlingarne i stor omfattning ledas av unga notarier, som till följd av bristande erfarenhet själva sakna tillräcklig kompetens att utöva den processledande verksamhet, som skulle för antydda ändamål vara erforderlig.

Vad andra instansen angår, är rättegången där som bekant i princip skriftlig. Väl har genom 1901 års lagstiftning medgivits hovrätt befogenhet att i varje fall, då sådant till vinnande av upplysning i värdjat mål eller besvärsmål finnes erforderligt, ex officio anordna muntligt förhör med parterna, men denna rätt kan helt naturligt icke komma till användning i andra fall, än då det förhandenvarande skriftliga processmaterialet giver direkt anledning till den slutsats, att bristande upplysning i visst avseende är förhanden, och härigenom kan tydligt icke vinnas ersättning för de möjligheter, som skulle stå till buds, om en uttömmande muntlig förhandling ägde rum inför domstolen.

Det synes därför alltför sannolikt, att med nuvarande gestaltning av rättegången i första och andra instans det skulle medföra vådor för

rättsskipningen att begränsa högsta instansens prövning till rättsfrågan och avskära parterna möjligheten att få komplettera bevisningen även i sista instans.

De betänkligheter, som nu framhållits, gälla även ett annat, närstående förslag, nämligen att, med bibehållande av högsta domstolens prövning av bevisfrågan, likväl *förbjuda förebringande av ny bevisning i högsta domstolen*. Detta förslag skulle för övrigt visserligen icke kräva ovan antydda omgestaltning av hovrätternas utslag med därav följande ökat arbete, men å andra sidan ej heller medföra avsevärd besparing i tid och arbete vid målens föredragning och avgörande i högsta domstolen. Förslaget skulle sålunda, kort sagt, sakna förtjänsterna hos det förut behandlade, men giva anledning till samma farhågor. Det bör också framhållas, att ett dylikt förbud en gång innehållits i 1734 års lag men genom praxis bragts ur tillämpning långt innan detsamma genom 1901 års lagstiftning formligt upphävdes.

b) Förbud mot
förebringande
av ny bevis-
ning i högsta
domstolen.

Andra förslag till arbetsbördans minskning hava avsett att fortgå på samma sätt som blivit försökt år 1894 och år 1909, eller att *med högsta domstolens befriande från vissa arbetsuppgifter förlägga desamma till annat håll*.

I detta hänseende hava tankarna särskilt riktats på

1) Skiftesmålen.

Då högsta domstolen år 1904 hade att yttra sig angående lämpliga åtgärder för balansens minskande, framfördes inom domstolen det förslag, att skiftes mål ej vidare borde gå från underdomstolen direkt till högsta domstolen. Med anledning härav utarbetades inom justitiedepartementet ett förslag till lag om ändring i vissa delar av skiftesstadgan, enligt vilket besvär över ägodelningsrätts utslag skulle prövas av hovrätt samt klagan över hovrätts utslag eller beslut få fullföljas genom besvär hos Kungl. Maj:t, dock med undantag för ägostyckningsmål, i vilka hovrätt skulle vara sista instans. Då detta förslag förekom till granskning i högsta domstolen, hade emellertid från riksdagens sida gjorts framställning till Kungl. Maj:t om fullständig revision av skiftesstadgan jämte därmed sammanhörande författningar, och med anledning härav hemställdes inom högsta domstolen, att då frågan om och på vad sätt högsta domstolens arbetsbörda kunde minskas genom ändrade bestämmelser om fullföljd av skiftes- och ägostyckningsmål syntes böra behandlas i sammanhang med den begärda revisionen av skifteslagstiftningen, det remitterade förslaget icke måtte för det dåvarande till någon åtgärd föranleda. Denna uppfattning vann även Kungl. Maj:ts bifall.

c) Högsta
domstolens
befriande från
vissa arbets-
uppgifter.

Den kommitté, som med anledning av riksdagens framställning blev tillsatt för revision av skiftesstadgan uttalade i sitt år 1911 avgivna betänkande såsom sin mening, att högsta domstolen fortfarande borde utgöra andra och högsta instans i skiftesmål.

Det synes också vara obestriddigt, att vissa fördelar ernås genom att låta skiftesmålen gå direkt från ägodelningsrätten till högsta instansen. Dessa fördelar ligga ej blott i det skyndsammare avgörandet, utan kanske än mera däri, att det i dessa mål synnerligen ofta kommer an på att träffa ett praktiskt klokt och ändamålsenligt avgörande och att härvid stundom en del formella oegentligheter måste överses. En sådan behandlingsmetod har emellertid en mellaninstans vida svårare att anlägga, och å andra sidan kan det bliva betänkligare för sista instansen att tillämpa densamma, om det skulle gälla att kullkasta ett formellt riktigt hovrättsutslag. Man torde sålunda komma till den slutsats, att den ifrågasatta ändringen hör till dem, som ej utan yttersta nöd tvång böra tillgripas.

En annan utväg att med avseende å skiftesmålen lätta högsta domstolens arbetsbörda ifrågasattes, då högsta domstolen år 1907 hade att yttra sig i samma ämne. Då framställdes nämligen den — för övrigt redan år 1904 berörda — tanken, att högsta domstolen skulle helt och hållet befrias från dessa mål och att prövningen i sista instans skulle förläggas till annan myndighet. Denna tanke vann stor tillslutning, och det var i själva verket endast ett fåtal ledamöter, som funno betänkligheter vid densamma. I frågan, till vilken myndighet prövningen borde överflyttas, framställdes olika förslag. Flertalet ledamöter i högsta domstolen tillstyrkte överflyttning till den tilltänkta regeringsrätten. En ledamot föreslog inrättandet av en särskild högsta domstol för detta slags mål. Ett tredje förslag antydde möjligheten att låta målen gå från ägodelningsrätt till lantmäteristyrelsen, möjligen förstärkt av en eller flera i skiftesfrågor erfarna domare, samt att eventuellt vid vissa slag av skiftesmål medgiva en prövning i tredje instans, i så fall regeringsrätten.

Även dessa förslag hava givetvis prövats av skiftesstadgekommittén, som emellertid ansett sig böra avstyrka desamma. Det kan väl ej heller nekas, att även de väcka betänkligheter. Visserligen må det vara riktigt att detta slags mål hava en egenartad och snarast administrativ karaktär, men det kan dock ej förbises att lagstiftningen angående jorddelningen och vad därmed sammanhänger har det intimaste samband med lagstiftningen om äganderätt och annan rätt till jord samt att vid tillämpningen av den förra ofta nog utgången beror

av rättsspörsmål, som tillhöra den sistnämnda kategoriens tillämpningsområde. Av en ledamot i högsta domstolen har antytts, att dylika frågor av tvistemåls natur borde med större regelbundenhet än nu är fallet hänvisas till särskilt utförande vid laga domstol. Men det vore måhända ej så lätt att åstadkomma genomförandet av denna tanke, och kanske voro det ej heller i alla hänseenden fördelaktigt. Följden skulle givetvis bliva, att själva skiftesmålet avgörande bleve betänkligt fördröjt, och sålunda skulle ett av de syften, som föranlett överhoppandet av mellaninstansen i dessa mål, eller önskan att få ett snabbt slutavgörande, genom den ifrågasatta åtgärden direkt motverkas. I alla händelser, såsom förhållandena nu äro, inträffar det ej sällan, att dylika tvistefrågor äro inblandade i skiftesmålet. Skulle alltså skiftesmålen i sista instans förläggas till annan myndighet än högsta domstolen, måste denna myndighet besitta en hög grad av kompetens, åtminstone inom ovan omnämnda del av civillagstiftningen. Vad regeringsrätten angår, bör erinras, att vid dess sammansättande uppenbarligen i första hand måste tagas hänsyn till dess uppgift att vara högsta instans i förvaltningsmål, och därför kan man ej vara förvissad, att densamma ständigt kan erbjuda erforderlig kompetens för prövning av tvistefrågor inom helt andra områden. Och även om så vore fallet, skulle alltid kvarstå en viss våda med hänsyn till rättsskipningens enhetlighet, om tvenne olika domstolar i sista hand hade att tillämpa samma lagbestämmelser.

Sistnämnda farhåga skulle också göra sig gällande med avseende å förslaget att inrätta en särskild högsta domstol i skiftesmål, vare sig denna bleve en helt och hållet nyskapad institution eller en förstärkt lantmäteristyreelse. Därtill kommer, att skiftesmålens antal icke är tillräckligt stort att året om giva full sysselsättning åt en specialdomstol. Den tid skiftesmålen taga i anspråk inom högsta domstolen har beräknats till 6 arbetsveckor, och det skulle alltså ej på långt när utfylla en specialdomstols arbetstid. Ville man åter avhjälpa detta genom att förlägga dit även andra mål — det har ifrågasatts vattenrättsmål — skulle faran för att enhetligheten i rättsskipningen bleve lidande ytterligare skärpas.

Ett öfvervägande av alla dessa omständigheter giver vid handen, att det knappast är lämpligt att söka minska arbetsbördan inom högsta domstolen genom förändringar i avseende å skiftesmålens handläggning.

2) *Nådemålen.*

En inskränkning uti inhämtandet av högsta domstolens yttrande över nådeansökningar ifrågasattes redan, då högsta domstolen år 1904 avgav sitt yttrande angående lämpliga åtgärder för balansens minskande, dock vid detta tillfälle allenast av en av högsta domstolens medlemmar. År 1907 uttalades däremot av ett flertal ledamöter i högsta domstolen den mening, att högsta domstolens befattning med nådemålen i allmänhet borde upphöra. Undantag borde dock göras för ansökningar, som gällde livdömda, varjämte av en del ledamöter framhölls, att nådeansökningar, som gjordes i samband med klagan i själva målet eller det sammans underställning, borde fortfarande alltid bliva föremål för högsta domstolens yttrande. Såsom skäl för den föreslagna ändringen har angivits, att högsta domstolens tid toges i anspråk av dessa ärenden i högre grad, än som kunde anses motsvara gagnet av dess hörande, särskilt vid upprepade nådeansökningar av eller för samma person; att vid sidan av lagskipningssynpunkterna även andra synpunkter gjorde sig gällande, vilkas iakttagande mera lämpade sig för justitiekonseljen än för högsta domstolen, samt att lagskipningssynpunkternas bevakande lämpligast kunde ske genom två justitieråds deltagande i justitiekonseljen. Vid anmälan i statsrådet av betänkandet om inrättande av en regeringsrätt den 7 februari 1908 upptog dåvarande justitieministern till behandling även ifrågavarande förslag, mot vilket han emellertid fann betänkligheter möta. Han erinrade om att det skulle bliva nödvändigt, att de justitieråd, som skulle delta i justitiekonseljen vid nådemåls avgörande, deltog även i den förberedande behandlingen inom statsrådsberedningen, samt att denna anordning, vare sig dessa justitieråd skulle tillkallas från högsta domstolen eller från lagrådet, skulle verka hindrande och störande på arbetet inom högsta domstolen eller lagrådet. Vidare framhöll han, att då högsta domstolen fortfarande skulle vara skyldig att på grund av remiss i särskilda fall avgiva yttrande över nådeansökning, det kunde tagas för avgjort att högsta domstolen även framgent komme att erhålla befattning med de flesta nådemål, i vilka avgörandet erbjöde någon svårighet. Med hänsyn härtill borde man ej avstå från den obestridliga fördel, som högsta domstolens deltagande i nådeansökningarnas behandling medförde, särskilt ur synpunkten av kontinuitet i benådningsrättens utövning.

Föredragande departementschefens uppfattning vann Kungl. Maj:ts bifall, och ingen ändring i sättet för nådemålenas behandling kom i detta sammanhang till stånd i vidare mån, än att regeringsformens föreskrift

om två justitieråds deltagande vid nådeansökningars och vissa andra ansökningsärendens behandling i justitiekonseljen avskaffades.

Vill man nu upptaga frågan om nådemålens behandling till förnyad granskning samt mot varandra väga skälen för och emot den ifrågasatta ändringen, har man alltså först att beakta, att nådemålens borttagande från högsta domstolen ej lär kunna ske utan att nyssberörda grundlagsändring göres om, så att ånyo två ledamöter av högsta domstolen komma att delta i justitiekonseljen uti nådemål. Detta kommer tydligen att öva ett visst inflytande på den förväntade effekten. En annan sak, som bör uppmärksammas, är, att man synes kunna förmärka en viss tendens därtill, att i brottmål dömda personer låta första eller andra instansens utslag vinna laga kraft och i nådeväg söka vinna lindring i ådömt straff. I dylika fall lär man ej kunna undgå att höra högsta domstolen, enär eljest det skulle kunna gå därhän, att straffmätningen eller till och med bevisningsfrågan i brottmål skulle komma att i stor utsträckning överflyttas till prövning av regeringen i stället för av högsta domstolen. Vidare har det städse antagits, att nådeansökningar av eller för livdömd alltid borde bliva föremål för högsta domstolens utlåtande. Läger man slutligen till de fall, då sådant utlåtande genom särskild remiss komme att erfordras på grund därav, att avgörandet erbjöde svårigheter, kan man helt visst draga den slutsatsen, att den verkliga vinsten i besparad arbetstid för högsta domstolen ej bleve särdeles stor. Att med någon säkerhet beräkna densamma torde ej låta sig göra. Jag vill emellertid erinra om att år 1904 den ledamot i högsta domstolen, som då framställde förslag om vissa inskränkningar i föredragning av nådemål, trodde sig kunna antaga, att genom dessa inskränkningar skulle vinnas tio arbetsdagar, samt att en ledamot i högsta domstolen år 1907 beräknade den tid, som årligen i medeltal tagits i anspråk för nådeansökningar och andra ansökningsärenden, tillhoppa till 5 arbetsveckor.

Såsom en fara av en ändring i det nuvarande systemet har framhållits, att med växlande regeringar även växlande synpunkter i fråga om benådningsrättens utövande skulle göra sig gällande, därest man ej längre hade det stöd för kontinuitetens bevarande, som ligger i ett obligatoriskt inhämtande av högsta domstolens mening. Måhända ligger det någon sanning i denna farhåga. I varje fall synes ej vara att förakta den fördel, som för en regering ligger däri, att den kan stödja sig på utlåtande av en institution, vilken ej kan misstänkas vid avgivandet vara påverkad av växlande politiska åskådningar. Det har i senare tid då och då förekommit benådningsfrågor, vid vilka man haft den känslan, att om de skolat

prövas uteslutande i en justitiekonselj, avgörandet skulle blivit föremål för angrepp, vare sig det utfallit i ena eller andra riktningen, och det må väl anses i hög grad önskvärt, att ej sättet för benådningsrättens utövande blir indraget som ett tvisteämne i politiska strider.

Det vill därför synas, som om olägenheterna av en ändring eller i varje fall faran för dylika olägenheter skulle väga tyngre än den vinst i form av besparad arbetstid, som kunde förväntas av ändringen.

Till granskning återstå de *åtgärder, som åsyfta att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen.*

d) Åtgärder i syfte att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen.

1734 års lag innehöll i sin ursprungliga lydelse en hel serie föreskrifter, som hade till ändamål att förhindra att högsta instansen blev överhopad med mål. Först är här att märka bestämmelserna i 25 kap. rättegångsbalken, enligt vilka redan rätten att vädja till hovrätt var beroende av att huvudsaken översteg ett visst värde. Genom dessa bestämmelser voro sålunda alla mål, som ej angingo högre värde än 50 daler (i vissa städer gällde en betydligt högre summa appellabilis), uteslängda från högsta instansen. Vidare innehöll 30 kap. rättegångsbalken följande bestämmelser i ovanberörda syfte.

1:o) I tvistemål utgjorde revisionsskillingen 200 daler, svarande mot minst 500 kronor i nutida mynt. Från denna revisionsskillning kunde part ej vinna befrielse, med mindre han styrkte, att hela hans behållna förmögenhet ej uppgick till 500 daler, alltså $2\frac{1}{2}$ gånger revisionsskillningens belopp. Bevisningen härom skulle, där ej motparten åtnöjdes med klagandens ed, ske sålunda, att en särskild undersökning av klagandens förmögenhetsställning anordnades, boet upptecknades och uppteckningen edfästes av parten.

Revisionsskillingen utgör numera, som bekant, 150 kronor, och för att bliva befriad från densamma erfordras ett intyg av någon av vissa angivna myndigheter, att sökanden icke äger tillgång till gäldande av revisionsskillingen eller efter dess utgivande skulle sakna nödtorftigt uppehälle.

2:o) Den part, som sökt revision, skulle hos hovrätten lösa avskrift av parternas i hovrätten ingivna skrifter med alla bilagor, ävensom av berättelsen i saken samt av hovrättens protokoll. Allt detta skulle lösas med en daler arket, och för att bliva fri från denna skyldighet hade sökanden att förete samma bevisning angående sin förmögenhetsställning, som ovan är sagt i fråga om revisionsskillingen.

Även denna till en början säkerligen ganska effektiva föreskrift försvagades snart därigenom, att skyldigheten att lösa avskrift inskränktes

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64.) 4

till hovrättens protokoll. Jämväl denna skyldighet har genom 1901 års ändringar i rättegångsbalken upphört.

3:o) Den revisionssökande hade skyldighet att ställa borgen för kostnad och skada. Denna skyldighet upphävdes genom 1901 års lagstiftning.

4:o) Den part, som tappat i någon underrätt och i hovrätt eller i hovrätten, då denna fungerat som första domstol, måste för att få gå till högsta instansen omant utgiva vad han av hovrätten blivit »skyldig känd» och nedsätta det hos Konungens befallningshavande eller i taka händer. Gällde domen penningar och förmådde den tappande parten ej nedsätta beloppet eller däremot svarande värde i guld eller silver, skulle han, om motparten så äskade, styrka sin oförmåga med ed inför Konungens befallningshavande eller domaren. Efter sådan eds avläggande ägde han i stället för penningar, guld eller silver, uppgiva andra lösören eller, om sådana ej funnos, fast egendom. Kunde han ej heller detta, hade han att sätta borgen för vad han blivit dömd att utgiva, och var ej heller detta honom möjligt, skulle han ställa borgen för sin person eller träda i fängelse till dess målet avgjorts. Hade åter part, som tappat i hovrätt, vunnit i bägge underrätterna eller, om saken endast passerat en underrätt, uti denna, var han fri från skyldigheten att fullgöra domen, men hade dock att ställa full borgen för vad hovrätten ålagt honom utgiva.

Dessa stränga bestämmelser, vilka 1849 blevo tillämpliga i alla fall, då part ville emot hovrättens dom söka Konungen, mildrades emellertid år 1882 därigenom att skyldigheten för revisionssökanden att i visst fall träda i fängelse till sakens slut, upphävdes och ersattes med skyldighet att om oförmåga att fullgöra hovrättens dom förete intyg av någon av vissa angivna myndigheter. Genom 1901 års lagstiftning blev sedermera skyldigheten för revisionssökande att omant fullgöra hovrättens dom helt och hållet upphävd.

5:o) Vad brottmål angår innehöll 1734 års lag i 30 kap. 19 § detta stadgande:

»Brottmål, grofvare eller mindre, hafve ej någon lof under Konungen draga, utan han gitter visa, antingen att han ej är fullleliga däri hörd, eller att han till svårare straff är fälld, än lag säger. Brister han däri, vare därför särskildt straffad, efter ty som hans klagan varit; och gånge sedan det straff öfver honom, som han af hofrätten är dömd till.»

Någon rätt för åklagare eller målsägande att i brottmål anföra besvär fanns således icke. Vad den tilltalade beträffar synes det otvivelaktigt hava varit meningen, att prövningen i sista instansen skulle

vara en verklig revision och omfatta allenast i ena fallet, om den tilltalade ej blivit rätteligen hörd i målet, och i det andra fallet, om rätt lagrum tillämpats på gärningen samt om detta lagrum medgåve det tillämpade straffets ådömande. Det är egendomligt att iakttaga, huru från denna utgångspunkt utvecklingen kunnat, dels genom lagstiftningsåtgärder, dels genom praxis, gå därhän, att den enda begränsning, som existerar i rätten att föra besvär i högsta instans, är den år 1901 införda föreskriften, att allmän åklagare endast på grund av justiekanslerns förordnande äger fullfölja talan i högsta domstolen.

Den kortfattade redogörelse, som nu lämnats, torde tydligt giva vid handen, att 1734 års lagstiftning var genomträngd av tanken, att parterna i möjligaste mån skulle avhållas från att anlita högsta instansen, utan att fullgod anledning därtill förefanns. Men alla dessa skyddsmedel, som 1734 års lagstiftare uppställde, hava under tidernas lopp först efter hand försvagats och därefter helt och hållet avskaffats, med undantag allenast för revisionsskillingen, vilken dock även den måste anses flerfaldigt mindre effektiv nu än vid lagens tillkomst.

Att denna utveckling ej varit lycklig kan lugnt påstås. Det måste under alla förhållanden räknas som en brist i rättsskipningen, om allmänheten vänjer sig vid att betrakta rättegången vid underrätterna allenast som en förberedelse till det definitiva avgörandet i sista instansen. Sådant kan bero på en mindre tillfredsställande anordning av underrätterna och rättegången där, men det kan också bero på att rättsmedelsystemet är så anordnat, att det lockar till högre instansers anlitan. Ser man på förhållandena i Sverige, finnes intet tvivel om, att högsta instansen är anlita i vida större utsträckning, än som kan anses förenligt med en gynnsam gestaltning av rättsskipningen. Högsta domstolens arbetskrafter äro proportionsvis väsentligt större än i något annat europeiskt land, och dock arbetar domstolen med en balans, motsvarande nära tre års arbete, och den årligen nyinkommande arbetsbördan är betydligt större än den årliga arbetsprodukten. Att detta ej ensamt kan förklaras med brister i rättegången vid de underordnade instanserna synes framgå av det stora antal mål, i vilket alla instanser meddela samma domslut. Under år 1912 var detta fallet med över 50 procent av alla i högsta domstolen avgjorda revisionssaker (deserta oberäknade), och förhållandet med besvärsmålen är ej sämre.

Man torde därför vara fullt befogad att draga den slutsats, att rättsmedelsystemet i sin nuvarande anordning ej innehåller tillräckligt avhållande moment, och detta är ett så mycket större misstag, som sam-

hällsförhållandena i nutiden i och för sig erbjuda vida fler eggelser till de högre instansernas anlitande än vid tiden för 1734 års lags tillkomst.

Det synes alltså finnas goda grunder för att återgå till den uppfattning, som kännetecknade 1734 års lag, och söka efter för nutida förhållanden lämpliga medel att avhålla parter från ett opåkallat anlitande av högsta instansen. Det torde därför böra undersökas, vilka medel i sagda hänseende lämpligen kunna ifrågakomma.

1) *Revisionsskillningens höjande.*

I statsrådet den 6 oktober 1905 anmälde dåvarande justitieministern ett inom departementet utarbetat förslag till ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken, däri bland annat föreslogs, att revisionsskillningen skulle i mål, där huvudsaken rörde penningar eller annat, som kunde i penningar skattas, erläggas i förhållande till sakens värde efter viss skala, dock lägst 150 och högst 1,000 kronor.

Detta förslag avstyrktes emellertid av samtliga de ledamöter i högsta domstolen, som hade att yttra sig över detsamma. Det anmärktes mot detsamma, att det vore obilligt, enär parts förmåga att bära en högre revisionsskillning icke kunde anses större därför att tvisten rörde sig om ett högre värde; att höjningen skulle komma att verka ojämnt, enär *dels* den icke bleve tillämplig i fall tvisteföremålet ej kunde skattas i penningar, *dels* det ej kunde sägas, att tvisteföremålets värde vore någon tillförlitlig mätare av det värde målet hade för parten. Flertalet av högsta domstolens ledamöter tillstyrkte i stället att revisionsskillningen i alla mål höjdes från 150 till 300 kronor.

Det för 1907 års riksdag framlagda förslaget innehöll också bestämmelse att revisionsskillningen i alla mål skulle sättas till 300 kronor. Denna bestämmelse vann dock ej riksdagens bifall.

I och för sig kan det efter min uppfattning anses fullt rationellt att sätta revisionsskillningens storlek i proportion till tvisteföremålets värde. Revisionsskillningens ändamål är ju att avhålla en part från att anlita högsta instansen utan verklig anledning. Parten bör avhållas från att gå till högsta domstolen på försök, att taga det som ett lotterispel. Men det ligger i öppen dag, att från denna synpunkt förhållandet mellan vad parten riskerar och vad han kan vinna är av avgörande betydelse för hans beslut. För den, som processar om ett obetydligt belopp, kan det spela en roll att riskera 150 kronor på en oviss förhoppning att vinna målet, men för den, som processar om tiotusentals kronor, förlorar

risken av 150 kronor sin betydelse som avhållande moment. Till jämförelse kan erinras om ett system, som tillämpas i vissa främmande länder, t. ex. Tyskland, nämligen att den part, som anlitar en domstol, alltid måste erlægga till staten en avgift, som står i proportion till tvisteföremålets värde, och som likaledes stegras i viss proportion, ju högre den instans är, som anlitas. Denna avgift har visserligen till syfte att utgöra ett bidrag till statens kostnader för rättsskipningens upprätthållande, men genom sin anordning verkar den uppenbarligen på samma sätt som en progressiv revisionsskilling skulle göra.

Emellertid synes det vara otvivelaktigt, att varje åtgärd syftande till en höjning av revisionsskillingen skulle möta absolut motstånd i riksdagen. Lagutskottet vid 1913 års riksdag har nämligen uttalat den bestämda uppfattning, att en höjning av revisionsskillingen icke bör komma till användning.

2) *Revisionsskilling i besvärsmål.*

Bland de medel i ifrågavarande syfte, som inom högsta domstolen satts i fråga, är även införande av en mot revisionsskillingen svarande avgift vid besvär över hovrätts utslag och beslut, och detta förslag förordades år 1907 av det övervägande flertalet af högsta domstolens ledamöter. Att undantag borde äga rum för en tilltalad, som dömts till ansvar och ville få frågan om sin straffskuld dragen under högsta domstolens prövning, var dock allas uppfattning; somliga ansågo, att avgift ej heller i andra fall borde krävas av en i brottmål tilltalad.

Gällande bestämmelser om skyldighet att nedsätta revisionsskilling lida obestriddigen realiter sett av en viss inkonsekvens, i det att många mål, som till sin natur äro rena tvistemål, fullföljas till Kungl. Maj:t i besvärsväg och sålunda gå fria från revisionsskilling. Härpå kunna givas exempel av flerfaldig art. Många slag av tvistemål hava dels genom praxis, dels på grund av speciella lagbestämmelser kommit att anhängiggöras genom ansökning i stället för stämning, och för dessa mål gäller som regel — från vilken dock vissa undantag finnas —, att de fullföljas i besvärsväg. I andra fall hava mål, som anhängiggöras genom stämning, enligt gammal praxis fullföljts i samma ordning som brottmål, oaktat de i själva verket äro av rent civil natur, t. ex. mål om skillnad i äktenskap, om skillnad till säng och säte. Vidare förekommer det, att tvistemål, som anhängiggöras genom stämning, på grund av speciell lagbestämmelse fullföljas i besvärsväg. Se t. ex. lag ang. vård av en-

skildes skogar den 24 juli 1903, § 4. Och slutligen är det ej sällsynt att i skadeersättningsmål, som till sin natur äro rena tvistemål, ett ansvarsyrkande kastas in endast i syfte att få målet att gå besvärsvägen i stället för vadevägen. Exempel härpå hava i synnerhet förekommit i tvister om avverkningsrätt till skog.

I flertalet av dessa fall kan man säga, att friheten från skyldigheten att erlægga revisionsskilling beror uteslutande av behovet att hava ett rent formellt, lätt konstaterat kännetecken på de mål, i vilka detta prestandum är erforderligt för rätten att fullfölja talen.

Mycket nära dessa mål stå sådana, uti vilka någon, som lidit skada genom annans brottsliga gärning, yrkar ersättning för skadan, men av en eller annan anledning icke yrkar ansvar, eller i vilka den, som för brottslig gärning blivit dömd till ansvar och skadestånd, hos Kungl. Maj:t fullföljer talan allenast i avseende å skadeståndet. Någon anledning, varför i dylika mål skadestandsfrågan skulle få prövas hos Kungl. Maj:t på billigare villkor än en rent civil skadestandsfråga, synes ej förefinnas.

Annorlunda ligger nog saken, då en i brottmål tilltalad vill bli befriad från ådömt ansvar. Här komma andra synpunkter till, som kräva beaktande, och det vore utan tvivel obilligt att, i den mån klagan hos Kungl. Maj:t över ådömt ansvar överhuvud anses böra medgivas, försvåra dess begagnande genom krav på revisionsskilling. Däremot torde ingen betänklighet möta att belägga fullföljd av målsägandetalan med en rättegångsavgift.

Vad angår rena ansökningsärenden, uti vilka ingen motpart finnes, eller en klagan, som går ut på att en bestämmelse av processuell karaktär blivit oriktigt tillämpad, kan det väl ej förbises, att en påtaglig åtskillnad finnes mellan dylika besvärsmål och de här ovan först berörda, men det är likvisst svårt att finna någon rationell grund, varför man ej även i dessa mål skulle söka avhålla parter från att anlita högsta instansen utan fullgiltig anledning, om man blott sörjer för att ej det uppställda villkoret av ett prestandum verkar absolut hindrande för den, som är för fattig att fullgöra detsamma. Samma synpunkt synes kunna göras gällande beträffande besvär i utsökningsprocessen, med undantag för de fall, då överexekutor dömt någon till böter eller till utgivande av vite.

Det vill därför synas, som om grundad anledning skulle finnas att införa en mot revisionsskillingen svarande avgift uti besvärsmål i allmänhet samt att ingen orsak finnes att göra undantag för andra än för

den, som i egenskap av allmän åklagare fullföljer talan i brottmål, samt för den, vilken yrkar ändring i avseende å ådömt ansvar, varförutom givetvis kronan bör vara fri från dylik avgift liksom från revisions-skilling.

3) *Deponerande av kostnadsersättning åt motparten.*

Då nya lagberedningen år 1892 i sitt förslag till lag angående fullföljd av talan mot allmän domstols utslag hemställde om borttagande av skyldigheten för klagande part att ställa borgen för kostnad och skada, föreslog beredningen i stället, att vid ansökan om revision sökanden skulle utom revisionsskillingen nedsätta visst belopp »till säkerhet för den kostnadsersättning, Konungen kan komma att tilldöma sökandens motpart». Detta förslag upptogs icke i 1901 års proposition av det skäl, att det ansågs ägnat att över hövan försvåra talans fullföljd.

Det torde från mer än en synpunkt kunna påstås, att denna tankegång utmärktes av allt för stor välvilja mot den part, som ville klaga. 1734 års lag gick ut ifrån, att den, som hade en domstols dom för sig, skulle skyddas mot äventyret att ådragas nya processkostnader utan säkerhet för gottgörelse och stadgade därför en ovillkorlig skyldighet för den klagande att ställa borgen för kostnad och skada. Kunde han ej anskaffa sådan borgen, fick han ej heller klaga. Då nu borgenssystemet på goda grunder avskaffades, emedan det dels sjunkit ned till en i verkligheten alltför ofta värdelös formalitet, dels ock visade sig ofta medföra, att mål på grund av formella brister vid borgensställandet blevo deserta, var det dock ingen nödvändig konsekvens att göra den omkastning i tankegången, att den, som ville klaga, skulle äga rätt därtill, oberoende av om han därigenom vållade sin motpart en oförtjänt förlust. Men oavsett omtanken om motpartens rätt, har erfarenheten visat, att det från rättsskipningens synpunkt i allmänhet är oklokt att eftergiva krav, som äro ägnade att avhålla parter från att obetänksamt giva sig in på rättegångens utdragande till nya instanser.

Om man, utgående från sistnämnda synpunkt, söker utvägar att förmå tappande parter till betänksamhet i fråga om rättegångens förlängande, synes en förpliktelse att deponera visst belopp till säkerhet för motparts rättegångskostnad vara synnerligen lämplig att komma i åtanke. Medlet har ju den förtjänsten att det ej ådrager den klagande parten någon obefogad utgift, även om han förlorar sin fullföljda talan, men, samtidigt som det ger en berättigad trygghet mot förlust åt motparten, nödgär det den klagande att på förhand taga i betraktande

kostnaderna av sakens fullföljande. Av nu anförda skäl lämpar sig medlet lika väl för besvärsmål som för revisionssaker, och det borde ej finnas någon anledning att i detta fall göra undantag för tilltalad, som yrkar befrielse från ådömt ansvar, förutsatt att han har enskild motpart samt ej är häktad. Den, som är häktad, befinner sig i en ställning, som ansetts medföra, att han ej bör i förväg betungas med någon som helst utgift för sin försvarstalan utförande. Den, som ej har enskild motpart, behöver ej ställa någon säkerhet av det skäl att allmän åklagare aldrig tillerkännes förklaringskostnad. Men i övrigt lärer enskild förklarande, som yrkar ersättning för sin förklaringskostnad, städse bliva tillerkänd sådan, liksom förklarande i civila besvärsmål, och därmed är också tillräckligt skäl för handen att förplikta den klagande att trygga hans rätt till ersättnings utbekommande. Kronan samt allmän åklagare, som å tjänstens vägnar fullföljer talan, böra givetvis vara fria från ifrågavarande skyldighet liksom från revisionsskilling.

Det återstår att taga hänsyn till de fall, då klaganden av fattigdom är urståndsatt att anskaffa kontanta penningar. Såsom redan är nämnt, stadgade 1734 års lag, att borgen för kostnad och skada ovillkorligt skulle presteras. Det låter sig ej förbises, att en ovillkorlig fordran på deponerande av penningar skulle innebära ett skärpande, som under vissa förhållanden kunde bliva obilligt. Men å andra sidan kräver hänsyn till motparten, att den, som på förhand förklarar sig ur stånd att gottgöra honom kostnaderna för processens förlängande, icke beredes tillfälle att vålla honom sådana kostnader, utan att det verkligen finnes en välgrundad anledning att draga målet inför högre instans. Det kan ju för övrigt hända, att även motparten befinner sig i sådana omständigheter, att han ej förmår bära kostnaden för rättegångens förande i högsta instansen.

Härtill kommer en annan omständighet att beakta. För den, som på grund av fattigdom befrias från alla prestanda, finnes intet som helst moment, som kan avhålla honom från att begagna den frestande utvägen att genom talans fullföljande till sista instans fördröja ett slutligt, för honom ofördelaktigt avgörande. Det är också ett välkänt faktum, att inga parter äro så benägna att fullfölja sina mål genom alla instanser som just de, vilka gå fattigvägen. Statistiken visar, att av de revisionssaker, som årligen inkomma till högsta domstolen, omkring 15 procent äro fattigmål, d. v. s. sådana, i vilka klaganden söker befrielse från revisionsskillingen genom företeende av sådant intyg om fattigdom, som i 30 kap. 16 § rättegångsbalken är föreskrivet. Och trots den erinran, som den 13 juni 1908 utsändes till de myndigheter,

vilka hava att utfärda dylika intyg om medellöshet, är det otvivelaktigt, att en klagande utan svårighet kan förskaffa sig sådant intyg. Å en annan sida visar statistiken också, att av de revisionsmål, som gå fattigvägen, ett mindre antal bliva ändrade i högsta domstolen än av dem, för vilka revisionsskilling erlägges. Av de 94 under år 1913 avgjorda revisionssaker, i vilka befrielse från revisionsskilling ägt rum på grund av klagandens fattigdom, ändrades hovrättens utslag allenast i 9 mål, d. v. s. i cirka 10 procent, under det att i de med revisionsskilling fullföljda målen 21 procent blevo ändrade.

För att bespara högsta domstolen ett onödigt och gagnlöst arbete synes det därför önskvärt att, i likhet med vad som i allmänhet sker i främmande länder, en förprövning av målet anordnas med syfte att från fullföljd utestänga sådana mål, i vilka klagan sker i uppenbart syfte att förhala det slutliga avgörandet. Det kunde ifrågasättas att utsträcka denna förprövning även till de fall, då revisionsskilling ej bliver nedsatt. Men det kan ej nekas, att det finns skäl att visa mindre stränghet i kravet på presterande av revisionsskilling än på kostnadsersättning åt motparten, och å andra sidan kan det antagas, att ändamålet vinnes, även om förprövningen inskränkes till de fall, då klaganden vill bliva fri från att nedsätta bägge beloppen. Till frågan om sättet för åvägabringande av en dylik förprövning skall jag längre fram återkomma.

4) *Skyldighet att fullgöra hovrättens dom.*

I den form detta skyddsmedel hade i sin ursprungliga gestaltning uti 1734 års lag var det utan tvivel ett synnerligen effektivt medel att avhålla en part från att anlita högsta instansen endast för att skaffa sig rådrum med en betalnings fullgörande. Men som här ovan framhållits blev medlet under tidernas lopp betydligt försvagat. Någon verkan har dock säkerligen kvarstått även i dess slutliga gestaltning. Jämför man nämligen en gäldenärs situation i berörda avseende närmast före och efter 1901 års lagstiftning, finner man, att förut en borgenär åtminstone alltid kunde tvinga sin gäldenär till edgång rörande sin oförmåga att deponera utdömt belopp, och även om denna edgång till följd av dess formulering ej vidare väl passade för nutida förhållanden, har den sannolikt dock för mången gäldenär befunnits så pass motbjudande, att han hellre än att gå eden avstod från talans fullföljd. Efter 1901 års lagstiftning däremot är gäldenären visserligen utsatt för försök till domens verkställande genom utmätning, men kan i detta

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64). 5

ärendet icke tvingas till edgång, och har sålunda jämförelsevis lätt att undandölja sina tillgångar. Det är uppenbart, att dessa förhållanden äro ägnade att locka en gäldenär att anlita högsta instansen, även om han ej har den minsta förhoppning att vinna ändring i hovrättens domslut. Han blir härigenom i tillfälle att för en avsevärd tid framåt undandraga sig fullgörandet av sina förpliktelser, och ju längre tid det tager, innan målet kommer i tur att avgöras inom högsta domstolen, desto mera lockande är det tydligen för honom att begagna denna utväg.

Det kan därför ej nekas, att det vore önskvärt att kunna ånyo upptaga detta skyddsmedel i en för nutida förhållanden lämpad omfattning och form. Tyvärr möta dock svårigheter, som synas ej kunna övervinnas. Om medlet skall bliva effektivt, erfordras uppenbarligen en verksam utväg att beträffande en gäldenär, som förklarar sig ur stånd att fullgöra domen, få utrönt, huruvida oförmågan är verklig eller föregiven. Att, såsom före 1901 års lagstiftning var stadgat, ålägga gäldenären att med ed betyga, att han saknar penningar, silver eller guld, till fullgörande av betalningen, synes efter nutida förhållanden vara skäligen meningslöst, då likvida tillgångar väl mera sällan hållas i denna form, och sålunda en dylik edgång ej skulle lämna bevis om gäldenärens oförmåga. Den enda utvägen skulle väl vara att i sådant fall ålägga gäldenären att upprätta bouppteckning samt beediga denna. Det återstode emellertid att med ledning av bouppteckningen pröva, om gäldenären verkligen vore ur stånd att fullgöra domen eller icke. Ett avgörande härav skulle förutsätta en prövning icke blott av frågan, huruvida gäldenären hade tillgångar, som skulle förslå till betalningen, utan även om gäldenären kunde anses hava möjlighet att vända dessa tillgångar i kontanta penningar utan att nödgas anlita utvägar, som det skulle vara obilligt att påtvinga honom. Det är klart, att prövningen av dessa frågor skulle vara ganska vanskelig för den myndighet, i vars hand den lades. Om prövningen ledde till det resultat, att gäldenären icke varit oförmögen att fullgöra domen, måste naturligen, då prövningen näppeligen kunde ske förrän efter den tid, inom vilken domens fullgörande skolat äga rum, påföljden bliva, att gäldenären skulle anses hava försummat ett föreskrivet prestandum och på grund därav hava förlorat sin talan. Gäldenären — i varje fall den, som ej saknade tillgångar, — skulle alltså befinna sig i ett brydsamt val emellan nödvånget att, om ock på hårda villkor, förskaffa sig penningar samt risken att eljest förlora sin talan. Det förefaller, som om det skulle vara obilligt att försätta gäldenären i en sådan situation, och som någon till-

fredsställande lösning av denna fråga ej synes vara att finna, lärar det ej heller vara tillrådligt att återupptaga förpliktelsen för den klagande att fullgöra den överklagade domen, hur beklagligt än detta resultat är.

Ett medel skulle väl finnas, som i någon mån ersatte domens fullgörande, nämligen att i utmättningsförfarandet införa skyldighet för gäldenär, hos vilken utmättningsbara tillgångar ej kunnat upptäckas, att med ed betyga, att alla tillgångar uppgivits. Detta medel vore tydligen ej så kraftigt som förpliktelse att omant fullgöra domen, men det skulle dock sätta gäldenären ur stånd att undanhålla sina tillgångar. Man kunde mot detta medel invända, att det går vida utöver det spörsmål, som nu föreligger: att avhålla en gäldenär från att klaga i högsta instans endast för att förhåla tiden. Om medlet i och för sig vore till gagn, borde dock nämnda invändning kunna överses. Och säkerligen finnes det även från andra synpunkter goda skäl för införande av en dylik s. k. manifestationsed: man skulle därigenom kunna undvika den nu ofta oundgängliga åtgärden att försätta en gäldenär i konkurs endast för att få fastställt, att han saknar tillgångar. Men det kan ifrågasättas, om det lönar sig att föreslå riksdagen en dylik åtgärd. Riksdagen har nämligen vid antagandet av 1877 års utsökningslag avvisat ett liknande förslag med den motivering, att det ej vore önskvärt att införa nya eder; och att obenägenheten i detta hänseende fortfarande förefinnes hos riksdagen synes framgå därav, att 1909 års riksdag i skrivelse till Konungen anhållit om utredning i syfte att få edgång utbytt mot annan i högtidlig och bindande form avgiven försäkran.

Det synes ej därför låta sig göra att för närvarande finna någon antaglig form för uppnående av nu ifrågavarande syftemål, och i så fall återstår intet annat än att avvakta behandlingen av konkurslagstiftningskommitténs förslag till konkurslag. Enligt detta förslag skulle nämligen möjlighet finnas att på yrkande av borgenär få ett konkursförfarande öppnat mot gäldenär, som vid utmätning befunnits sakna tillgångar till borgenärens förnöjande, så snart borgenärens fordran blivit fastställd genom domstols beslut, och sålunda ändå att beslutet ej äger laga kraft. Om detta förslag bleve upphöjt till lag, skulle även nu ifrågavarande syfte åtminstone delvis bliva uppnått.

Det återstår att överväga de förslag till *vissa måls fullständiga avskärande från fullföljd*, som blivit framställda.

e) *Vissa måls avskärande från fullföljd.*

Jag skall här först upptaga till granskning förslaget att från fullföljd till högsta domstolen avstänga *sådana mål, vid vilkas avgörande meningsskiljaktighet i underdomstolarne icke yppats*. Detta förslag vilar uppenbarligen på den uppfattning, att om två instanser bedömt en

tvistefråga på samma sätt, sannolikheten talar för att avgörandet är riktigt. Jag vill till en början anmärka, att den allmänna förutsättningen för denna slutsats berättigande synes vara, att rättegången vid ifrågavarande instanser är på ett tillfredsställande sätt anordnad, och att sålunda förutsättningen brister för närvarande, eftersom just utredning pågår i syfte att få till stånd en reform av denna rättegång. Men även om sagda allmänna förutsättning vore för handen, läser tanken knappast låta sig genomföras.

Om man närmare överväger innebörden av kravet på konformitet mellan de två första instansernas domar, finner man, att det innesluter två alternativ, det ena att konformitet är förhanden i avseende å slutet allena, och det andra att konformitet finnes även i avseende å grunderna. Det första alternativet läser man snart nog finna förkastligt av materiella skäl. Om första instansen ogillar ett käromål, emedan den funnit att käranden ej styrkt de faktiska förhållanden, på vilka han grundat sitt yrkande, men andra instansen ogillar detsamma, emedan de åberopade grunderna, oaktat de befunnits styrkta, icke föranleda den slutsats käranden ur dem velat draga, så är det uppenbart, att här icke föreligger en sådan konformitet i rättsuppfattningen, som skulle utgöra förutsättningen för tilliten till avgörandets riktighet. Eller om bägge instanserna äro överens, att vissa fakta äro styrkta, men första instansen anser, att dessa fakta icke grunda det av käranden påstådda rättsförhållandet, andra instansen åter finner, att rättsförhållandet uppstått, men däremot gillar en av svaranden framställd sakinvändning, som går ut på att rättsförhållandet åter upphört, så föreligger ånyo en konformitet i själva domslutet, som ej motsvaras av konformitet i rättsuppfattningen. Att grunda förbud mot den tredje instansens anlitande på konformitet allenast i fråga om själva domslutet skulle alltså vara det rena godtycket.

Går man åter vidare och kräver konformitet i avseende å grunderna, visar det sig snart, att andra svårigheter möta. Om nämligen andra instansen ej nöjt sig med att helt enkelt fastställa domen, utan skrivit egen motivering, så gäller det att bedöma, om grunderna äro desamma eller icke, och vilken betydelse skiftningar i motiveringen böra tillerkännas i ifrågavarande avseende. För den, som har någon erfarenhet i fråga om domsmotivs avfattning eller tolkande, är det säkerligen rätt klart, att bedömandet, huruvida konformitet i grunderna föreligger eller icke, är ett spörsmål, som i och för sig skulle vara både besvärligt och tidsödande, och som detta bedömande uppenbarligen borde ankomma på tredje instansen, kommer man ovillkorligt till den slutsats, att om dess tid och arbete i varje fall måste tagas i anspråk, så är bättre att det sker

på själva saken än på frågan, om fullföljd är lagligen medgiven eller icke. Denna uppfattning har gjort sig gällande i Tyskland, då för några år sedan frågan om åtgärder till minskning av tillströmningen av mål till Reichsgericht var under behandling samt bland andra åtgärder även ifrågasattes förbud att överklaga konforma domar. Och förslaget torde böra bedömas på samma sätt hos oss.

Ett förslag, som vid upprepade tillfällen, särskilt inom riksdagen, framhållits såsom förtjänt av övervägande, är att i fråga om *vissa klasser av mål* förbjuda klagan i högsta domstolen och sålunda göra hovrätterna till sista instans. Det har ansetts, att man på denna väg lättare än genom fastställande av en summa revisibilis skulle kunna minska tillströmningen till högsta domstolen utan att åtgärden innebure ett intrång i grundsatsen om likhet inför lagen, och det har framhållits att utvägen i vissa främmande länder vunnit tillämpning.

Bland de mål, som härvid kunde ifrågakomma, har särskilt framhållits: vissa skiftesmål, mål, som endast röra rättegångskostnad, mål angående förseelser, som fölle utom området för grundlag, allmän strafflag, strafflag för krigsmakten och strafflag för präster, samt eventuellt vissa utsokningsmål.

Vad *skiftesmål* angår, har förslaget stått i samband med tanken att alla skiftesmål skulle i andra instans gå till hovrätt. Jag har ovan utvecklat att med denna förändring i behandlingen av skiftesmål vore förenade vissa praktiska olägenheter, som gjorde att densamma ej vore att förorda, och härmed är givetvis också möjligheten att utföra nu ifrågavarande förslag utesluten.

Beträffande mål om *rättegångskostnad* allena vill jag erinra, att i 1907 års proposition med förslag om införande av en summa revisibilis var upptagen den föreskriften, att vid bedömande av tvistens värde rättegångskostnad icke skulle tagas i beräkning. Härav skulle uppenbarligen konsekvensen blivit, att en klagan, som endast angick rättegångskostnad, ej heller finge fullföljas till högsta domstolen. Om nu, såsom sannolikt är, det blir nödvändigt att ånyo upptaga tanken på införandet av en summa revisibilis, lärer alltså därav också komma att följa, att mål av ifrågavarande art bliva uteslutna från fullföljd. Effekten härav torde emellertid bliva helt ringa.

Förslaget att från fullföljd utesluta mål rörande *förseelser* mot straffbestämmelser, som fölle utom området för grundlag med flere ovan angivna lagar, var också föremål för prövning under utarbetandet av 1907 års proposition. Det ansågs emellertid då riktigare att modifiera förslaget därhän, att från fullföljd skulle uteslutas alla förseelser, för

vilka icke var stadgat strängare straff än böter, även om straffbestämelsen förekom i grundlag eller allmän strafflag. I denna form skulle förslaget bliva mera effektivt, och därjämte skulle man undvika att från talans fullföljande avstänga tilltalad, som blivit dömd till urbota straff. Denna form synes också vara att förorda. Resultatet av densamma beräknades år 1907 till en besparing av fyra arbetsveckor.

Utsökningsmålen. Dessa mål hava en vitt skiftande karaktär, och att gruppera dem i klasser låter sig endast delvis göras. En klass, som är jämförelsevis lätt och klar att urskilja, är de s. k. handräckningsmålen, som behandlas i 7 kap. utsökningslagen, d. v. s. mål som röra kvarstad, skingringsförbud, reseförbud, återställande av rubbad besittning samt vräkning. Gemensamt för alla dessa handräckningsåtgärder är att de med undantag allenast för sådana fall, då det till grund för kvarstad eller förbud liggande fordringsanspråket hör under skiljemäns eller synenämnds bedömande, alltid kunna dragas under domstols prövning, även om besvär enligt utsökningslagen ej vidare kan äga rum. Härutinnan finnes alltså en analogi med lagsökningsmålen, och på grund härav kunde också möjlighet synas föreligga att låta dessa utsökningsmål stanna i hovrätt. Emellertid möta från andra synpunkter betänkligheter häremot. Ofta nog röra dessa mål åtgärder av beskaffenhet att vålla dem, som träffas därav, stort obehag eller allvarlig olägenhet. Särskilt gäller detta fall, som avses i 191 § utsökningslagen, och bland dylika kan särskilt framhållas sådana som då någon egenmäktigt avstänger väg eller vidtager förändringar i avseende å vattens lopp i ett vattendrag. Det vore utan tvivel olämpligt att avskära den nu förefintliga möjligheten att jämförelsevis snabbt få dylika frågor under högsta domstolens prövning. Därtill kommer att dessa slags mål ej utgöra någon betydligare del av högsta domstolens arbetsbörda. Under år 1913, det enda, för vilket statistisk undersökning ägt rum, uppgick antalet avgjorda handräckningsmål till 36.

Ett annat slag av mål, som skulle kunna sammanföras till en klass, äro de, som röra klagan över utmätningmans förfarande vid utmätning av fast eller lös egendom, vid försäljning av utmätt egendom, vid redovisning och fördelning av influtna medel för såld egendom ävensom klagan över överexekutors beslut och åtgärder vid auktion å fast egendom eller fördelning av köpeskilling för fast egendom eller avkastningen av sådan egendom. Denna klass är utan jämförelse den talrikaste och viktigaste av utsökningsmålen, och hithörande mål äro ofta av synnerligen svår och invecklad beskaffenhet. Det lär därför

ej kunna ifrågakomma att ställa dessa mål såsom klass under förbud mot fullföljd till högsta instans.

Till en tredje klass kunna hänföras sådana mål, i vilka överexekutor dömt utmättningsman till ansvar eller skadestånd för pliktförsummelse. Då som straff kan ådömas intill tre månaders suspension samt någon gräns i avseende å skadeståndets belopp ej är satt för överexekutors befogenhet, lära ej heller detta slags mål såsom klass kunna uteslutas från fullföljd, och det samma torde gälla sådana beslut, varigenom överexekutor förelagt och utdömt viten för underlåtenhet att fullgöra dom.

Resultatet av undersökningen av utsökningsmålen är alltså, att inga av dem synas lämna sig att såsom klass avstängas från fullföljd till högsta domstolen.

Det har, som ovan nämnts, blivit ifrågasatt, att man inom *utländsk lagstiftning* skulle kunna finna lämpliga uppslag för tillämpning av principen att låta vissa klasser av mål stanna i lägre instanser. Denna grundsats är exempelvis tillämpad inom tysk lagstiftning, i den form, att vissa klasser av tvistemål, oberoende av tvistens värde, skola anhängiggöras vid Amtsgericht, varmed följer, att målen icke kunna dragas inför högsta instansen. Gemensamt för dessa mål är, att de i regel röra sig om små belopp och äro av enkel beskaffenhet samt tarva ett snabbt avgörande. Dylika mål äro:

a) vissa tvister mellan hyresvärd och hyresgäst, nämligen angående överlåtande, nyttjande eller utrymmande av rum, kvarhållande av införd lös egendom;

b) tvister mellan husbönder och tjänare, arbetsgivare och arbetare;

c) en del tvister mellan resande och värdshusvärd, mellan resande och forman etc.;

d) tvister angående fel hos kreatur;

e) tvister angående skada å villebråd; samt

f) tvister om anspråk på grund av lönskaläge.

Den rättsstatistik, som hittills förts här i landet, lämnar just ingen utväg att bedöma, huruvida någon eller några av dessa klasser av mål äro av omfattande betydelse eller vilken effekt deras avstängande från högsta instansen skulle medföra. Nya lagberedningen lät emellertid på sin tid utarbета en mera detaljerad statistik över de år 1879 till underrätterna och hovrätterna inkomna mål efter en viss klassifikation, vilken i någon mån kan tjäna till ledning för uppfattningen om den roll, ifrågavarande slag av mål spela i domstolarnes arbete. Av denna utredning framgår, att under år 1879 tvister rörande tjänstehjonsavtal, arbetsbeting, avlöning och dylikt utgjorde något mer än 3 procent av

alla till underrätterna inkomna mål samt cirka 4 procent av de till hovrätterna inkomna. Tvister om återgång av kreatursköp utgjorde i bägge instanserna ej fullt 1 procent. Tvister om oäkta barns underhåll utgjorde i underrätterna något över 6 procent, i hovrätterna cirka $\frac{1}{2}$ procent. Hyrestvister (alla slag av dylika) utgjorde i underrätterna cirka 3 procent samt i hovrätterna nära 4 procent. Nya lagberedningens utredning omfattade emellertid ej frågan, huru många av dessa mål gått till högsta instansen. Till bedömande av dessa måls betydelse för högsta domstolens arbetsbörda finns endast det material, som under 1913 insamlats. Enligt detta har inom högsta domstolen under året avgjorts

Hyresmål	15
Mål angående arbetsavtal mellan husbönder och tjänare, arbetsgivare och arbetare	5
Kreatursköp	1
Oäkta barns underhåll	20

Av detta bristfälliga material kan visserligen inga säkra slutsatser dragas, men det pekar oförtydligt i den riktning, att ifrågavarande klasser av mål äro utan betydelse för högsta domstolens arbetsbörda.

Då återstår frågan, huruvida det ej kan finnas andra, för förhållandena här i landet egenartade klasser av mål, vilka till sin beskaffenhet äro ägnade att kunna uteslutas från högsta instansens prövning och tillika äro så talrikt förekommande, att deras uteslutande skulle medföra avsevärd effekt. För att bedöma detta finner jag ingen annan utväg än att granska den klassifikation av mål, som uppgjorts i och för ernående av en mera detaljerad statistik över till domstolarne inkommande mål och som med år 1913 begynt användas, samt att passa in de av högsta domstolen under året avgjorda mål i denna klassifikation. En tablå häröver bifogas.

Resultatet av denna granskning synes bliva, att man *icke* kan på ifrågavarande väg komma till något avsevärt, långt mindre något tillräckligt resultat.

Av de utvägar till åstadkommande av jämvikt mellan arbetsbördan och arbetsprodukten inom högsta domstolen, som varit i fråga, återstår nu endast frågan om införande av en summa revisibilis. Innan jag går in på denna fråga, torde det vara lämpligt att sammanfatta resultatet av granskningen utav andra ifrågasatta utvägar. Jag vill därför erinra:

att det ej syns tillrådligt att begränsa högsta domstolens prövning till rättsfrågan eller att återuppliva förbudet mot förebringande av ny bevisning;

att förändring i avseende å skiftesmålens förläggande synts medföra så stora olägenheter, att denna utväg endast i nödfall bör anlitas;

att avskaffande av högsta domstolens behandling av nådemål synts medföra större olägenheter än fördelar;

att höjning av revisionsskillingen ej bör ifrågasättas på grund av den bestämda ovilja häremot, som inom riksdagen yppats;

att införande av en mot revisionsskillingen svarande avgift i besvärsmål synts vara att förorda;

att införande av skyldighet för klagande part att deponera visst belopp till säkerhet för motparts anspråk på ersättning för rättegångskostnad likaledes synts kunna förordnas;

att återinförande av skyldighet att fullgöra hovrätts dom såsom villkor för talans fullföljande ej synts kunna förordas samt att införande av så kallad manifestationsed i utsökningsförfarandet ej lär kunna genomföras;

att avstängande från högsta domstolen utav mål, i vilka två föregående instanser meddelat konforma domar, icke synts kunna tillrådas;

samt att, beträffande avstängande från högsta domstolen utav vissa klasser av mål, sådant ej synts kunna ifrågakomma utom beträffande mål om enbart rättegångskostnad samt smärre brottmål.

Vad åter beträffar utvägen att genom en annan uppdelning av arbetskrafterna inom högsta domstolen åstadkomma ett större antal arbetsveckor, vill jag erinra om

att genom domstolens uppdelning i fem-mans-avdelningar över hela linjen kan vinnas 22 arbetsveckor och således hela antalet höjas från 103 till 125;

samt att genom att bibehålla sju-mans-avdelning å ett rum och inrätta fem-mans-avdelningar å övriga rum kan vinnas 12 arbetsveckor.

Den närmaste frågan att besvara är nu denna: kan man genom anlitage av redan berörda utvägar nå det önskade resultatet? Det torde vara skäl att först se till, huru det skulle ställa sig, om alla förut omförmälda möjliga medel tagas i betraktande, även sådana, som endast i nödfall synas böra tillgripas. Jag förutsätter alltså, att man ville tillgripa utvägen att inrätta fem-mans-avdelningar över hela linjen ävensom befria högsta domstolen från skiftesmålen och nådemålen.

För anlitage av den första av dessa utvägar liksom för ändring i avseende å nådemålen erfordras grundlagsändringar, och en reform skulle därför kunna träda i verksamhet tidigast med år 1916. Det kan antagas, att antalet till högsta domstolen inkommande mål under sagda år skulle, om inga inskränkningar vidtoges, stigit till inemot 2,000. För

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64). 6

behandling av detta antal skulle — efter beräkning av fjorton mål i veckan — åtgå omkring 143 arbetsveckor. Räknar man bort den tid, som vid tidigare, dels inom högsta domstolen dels inom justitiedepartementet gjorda beräkningar antagits bliva besparad genom borttagande av skiftesmålen (6 veckor), inskränkning i skyldigheten att avgiva yttrande i nådemål (2 veckor) samt borttagande av smärre brottmål (4—5 veckor) inalles 12—13 veckor, skulle alltså återstå 130—131 arbetsveckor. Genom att införa fem-mans-avdelningar över lag skulle kunna uppnås en ökning till 125 arbetsveckor. För att den årliga arbetsprodukten skulle motsvara det årligen inströmmande materialet, skulle alltså erfordras att övriga användbara medel, revisionsskilling i besvärsmål och deposition till säkerhet för motparts kostnadsersättning, tillsammans skulle medföra en minskning i inkommande mål, svarande mot 5—6 arbetsveckor. Huruvida detta kan förväntas eller ej, låter sig ej beräknas, men det är i varje fall ytterst sannolikt, att under dessa förhållanden ingen tid skulle återstå att avarbeta den vid 1916 års ingång befintliga balansen, vilken, såsom förut framhållits, kan beräknas uppgå till omkring 3,000 mål.

Denna beräkning giver sålunda vid handen, att om också alla andra medel, även de minst önskvärda, bliva anlitade, ingen utsikt finnes att få balansen avarbetad samt jämvikt uppnådd mellan årlig arbetsbörda och årlig arbetsprodukt annat än genom anlitande av den enda återstående utvägen: *införande av en summa revisibilis*.

f) *Införande
av en summa
revisibilis.*

Motviljan mot denna utvägs anlitande har i huvudsak grundats på den uppfattning, att densamma skulle stå i strid mot grundsatsen om likhet inför lagen. För min del kan jag ej finna annat än att denna anmärkning skulle i minst lika hög grad träffa metoden att från fullföljd utesluta vissa klasser av mål, i varje fall om man skulle följa exemplen från utlandet. Jämför t. ex. tyska processlagstiftningens föreskrift rörande mål mellan husbönder och tjänare, arbetsgivare och arbetare. Uteslutande av vissa klasser av mål skulle tillika medföra den faran, att enhetligheten i rättsskipningen beträffande de uteslutna klasserna bleve äventyrad. Av denna orsak har man också i Österrike och Ungern, varest liksom i Tyskland vissa klasser av mål, oberoende av värdet, gå till enmansdomstolar i första instans, ej velat utesluta dessa mål från fullföljd till högsta instans, oaktat eljest systemet är så inrättat, att mål, som börja i enmansdomstolarne, stanna i en mellaninstans.

För övrigt kan emot den traditionella svenska uppfattningen, att alla mål, även de obetydliga, böra äga lika rätt att komma under högsta instansens prövning, framhållas en annan tankegång, som framträder i främmande lagstiftning, nämligen att allmänheten icke bör lockas att i

obetydliga tvister ådraga sig dryga processkostnader genom högre instansers anlitande. Även denna tanke har sitt berättigande, och så har även en synpunkt, som nyligen i en tidningsuppsats framhållits av en särskilt med uppfattningen inom arbetarekretsar förtrogen advokat, nämligen att den ekonomiskt svaga ofta avhållas från att söka rättvisa genom process mot en ekonomiskt starkare, emedan han saknar utväg att bära kostnaderna för en genom alla instanser utdragen process.

Det kan således ej förnekas, att det finnes skäl även för systemet att göra rättigheten att anlita högre instanser beroende av tvistemålets värde. Men hur än vägandet av skälen för och emot må utfalla, har situationen uppenbarligen blivit den, att rättsskipningen här i landet befinner sig i ett nödläge, som gör anlitandet av ifrågavarande utväg oundgängligt. Sedan detta blivit klart, torde det vara riktigast att vid bestämmandet av siffran för summa revisibilis taga till syftemål, att man må kunna undgå att därjämte tillgripa andra medel, som av en eller annan anledning funnits skadliga eller olämpliga. Jag förutsätter därför, att man ej bör slå in på den av högsta domstolen enhälligt och kraftigt avrådda utvägen att helt bryta med grundsatsen om viktigare måls avgörande på sju-mans-avdelning, samt att man likaledes bör avstå från att vidtaga förändringar i avseende å skiftesmålen och nådemålen behandling. Utgångspunkten synes böra bliva, att avskärandet från fullföljd hos högsta domstolen bör ordnas så, att sedan normala förhållanden inträtt, högsta domstolen kan uppbära den årliga arbetsbördan under arbete i huvudsak på sju-mans-avdelningar. Däremot synes det kunna ifrågakomma att för påskyndande av balansens avarbetande tillgripa en utsträckt användning av arbete på fem-mans-avdelningar, intill dess normala förhållanden inträtt; dock i varje fall med bibehållande av principen om viktigare måls avgörande på sju-mans-avdelning.

Den närmaste uppgiften blir alltså att med sagda utgångspunkt finna den siffra för summa revisibilis, som kan anses svara mot syftemålet. I 1907 års proposition var siffran föreslagen till 1,000 kronor. Denna siffra var vald på grund av statistiska undersökningar rörande de under åren 1902—1904 i högsta domstolen avgjorda målen, vilka givit till resultat, att med denna siffra omkring 25 procent av revisionssakerna skulle fallit under gränsen. En på grundval av förut omförmälda statistiska uppgifter företagen undersökning beträffande år 1913 har givit till resultat, att för detta år cirka 33 procent av avgjorda revisionssaker skulle fallit under 1,000-kronors-gränsen. Huruvida ett avskärande av $\frac{1}{4}$ å $\frac{1}{3}$ av revisionssakerna tillsammans med de övriga medel att dels alldeles förhindra tillträde till högsta domstolen, dels minska lusten där-

till, vilka här förut ifrågasatts, räcker till att åstadkomma den önskade effekten, kan givetvis ej med säkerhet beräknas, emedan allt för många ovissa faktorer ingå i beräkningen. Så t. ex. vet man alls icke, vilken verkan det kommer att hava, om revisionsskillning i besvärsmål och deposition till säkerhet för motparts kostnadsersättning införes. Det torde emellertid få anses vara ett gott resultat, om dessa medel räcka till att motväga den tendens till ökning i tillströmningen, varom här förut ofta talats, så att man under den tid, som kräves för balansens avarbetande, kan räkna med, att antalet inkommande mål håller sig vid samma siffra, som vid periodens begynnelsepunkt. I de följande beräkningarna tages därför endast hänsyn till de åtgärder, som gå ut på ett direkt avskärande av fullföljdsrätten, alltså summa revisibilis samt förbudet mot fullföljd i smärre brottmål.

Effekten av en summa revisibilis på 1,000 kronor kan såsom nyss nämnts beräknas till cirka 25 å 33 procent av revisionssakerna. Borttagandet av de smärre brottmålen beräknades i 1907 års proposition, likaledes med stöd av statistiska undersökningar för åren 1902—1904, hava till effekt att avskära cirka 28 procent av kriminella besvär. En undersökning, som på grundval av förutnämnda statistiska uppgifter företagits angående år 1913, giver till resultat, att effekten för sagda år skulle utgjort högst 33 procent av kriminella besvär.

Om man utför beräkningen å 1912 års siffror, som utvisa en totalsumma av 1,812 inkomna mål, därav 811 revisionssaker, 666 kriminella besvär, 76 skiftesmål samt 259 andra civila besvär, så skulle efter borträknande av 25—33 procent av revisionssakerna och 28—33 procent av de kriminella besvären kvarstå 543 å 608 revisionssaker, 446 å 480 kriminella besvär samt 335 civila besvär, inklusive skiftesmål, alltså tillhoppa c:a 1,324—1,423 mål. Denna arbetsbörda motsvarar efter en beräkning av 14 mål i veckan 95 å 102 arbetsveckor. Då man med inrättande av enbart femmansavdelningar på andra och tredje rummet skulle komma upp till 115 arbetsveckor, skulle alltså 13 å 20 veckor bliva över till balansens avarbetande. En balans på 3,000 mål skulle alltså kräva 11—16 år för att bliva avarbetad.

Det torde därför vara nödvändigt att sätta summa revisibilis till 1,500 kronor, varjämte, i motsats till vad som föreslogs år 1907, begränsningen torde böra införas även i civila besvärsmål, inklusive utsökningsmål. (I egentliga ansökningsärenden lämpar sig ej användandet av en värdegräns. I skiftesmålen är sådant uteslutet, emedan högsta domstolen i dessa mål är andra instans.) För att bedöma effekten av en sådan gränslinje är intet annat material tillgängligt än statistiken för år 1913.

Efter denna statistiks resultat skulle en summa revisibilis av 1,500 kronor avskära ungefär 40 procent av revisionssakerna samt 24 procent av förenämnda civila besvär. Därjämte skulle det ifrågasatta avskärandet av smärre brottmål enligt 1913 års statistik hava till följd att cirka 33 procent av dessa bleve uteslutna. Tillämpar jag dessa procenttal på 1912 års siffror, skulle återstå 487 revisionssaker, 446 kriminella besvär, 76 skiftesmål samt 197 andra civila besvär eller tillhopa 1,206 mål. Detta arbetsmaterial skulle efter beräkning av 14 mål i veckan taga 86 arbetsveckor. I dessa fall skulle alltså 29 arbetsveckor årligen återstå till balansens avarbetande. Tyvärr skulle även i detta läge minst 7—8 år åtgå till dess balansen bleve slut.

I fråga om dessa beräkningar bör det anmärkas, att särskilt beräkningen av antalet smärre brottmål, som skulle avskurits från fullföljd, är mycket osäker, i det att av de för 1913 avlämnade statistiska uppgifterna rörande kriminella besvärsmål det i många fall ej kunnat med säkerhet inhämtas, huruvida brott, för vilket målsägande yrkat ansvar eller tilltalad fällts till böter, varit av den art, att målen enligt de föreslagna bestämmelserna fått fullföljas. Denna osäkerhet har rätt beträffande icke mindre än omkring 10 procent av samtliga kriminella besvärsmål, varför det är mycket möjligt, att man bort räkna med allenast omkring 25 procent avskurna brottmål i stället för med 33 procent.

I lagutskottets utlåtande i förevarande ämne vid 1913 års riksdag har framhållits önskvärdheten, att om en värdegräns antages för rätten att fullfölja talan till högsta instans, en möjlighet öppnas att i särskilda fall kunna få *tillstånd att fullfölja mål, som falla under värdegränsen*. Utskottet har också angivit, i vilka fall utskottet tänkt sig att sådant tillstånd skulle kunna meddelas, nämligen om avgörandet har betydelse utanför den föreliggande saken, eller när denna är av väsentlig vikt för den klagande parten utöver det förmögenhetsvärde den omedelbart angår. Därjämte har utskottet ansett, att mål av särskild betydelsefull beskaffenhet, t. ex. jordatvister, alltid borde undantagas från förbudet.

Det vill synas, som om utskottet vid framställandet av denna tanke närmast haft norsk och dansk lagstiftning till förebild. I bägge dessa länder finnes nämligen en möjlighet att erhålla dispens från förbudet att till högsta instans fullfölja saker under ett visst värde. Den avfattning utskottet begagnat stämmer närmast överens med den, som förekommer i ett förslag till »lov om rettergangsmaaden i tvistemaal», som för närvarande är under behandling i stortinget.

Däremot innehåller den tyska processlagstiftningen, som satt ett

värde av 4,000 Mark såsom villkor för anlitan­de av Reichsgericht, ingen utväg att erhålla dispens för ringare mål.

Det förslag, som framlades för 1907 års riksdag, innehöll ej heller några bestämmelser i förevarande syfte.

Onekligen kan det utav fastställandet av en värdegräns tänkas bli­va en följd, att vissa klasser av mål aldrig eller ytterst sällan skulle kunna komma under högsta domstolens prövning, emedan de regelmässigt ligga under den antagna värdegränsen. Det låte alltså tänka sig, att i dylika mål en olikhet i rättstillämpningen skulle kunna utbilda sig vid hovrätterna. Med det system, som tillämpas i Tyskland och föreslagits i 1907 års proposition, skulle häremot ej finnas annat botemedel än lagstiftnings- eller lagförklaringsåtgärder. Det av lagutskottet föreslagna systemet skulle åter innebära, att bland annat i dylika fall högsta domstolens mening skulle kunna inhämtas. Detta senare system förefaller vid ett första betraktande enklare och naturligare, men vid närmare undersökning framträda spörsmål, som göra dess företräd­e tvivelaktigt. Om t. ex. högsta domstolen i ett dylikt fall fått tillfälle att giva sin uppfattning tillkänna, men det visar sig, att hovrätterna eller någon av dem det oaktat vidhåller en avvikande mening, vad bör följd­en härav bli­va? Bör i sådan händelse tillstånd att fullfölja talan till högsta instans medgivas i varje fall, då hovrätt tillämpat en annan tolkning än högsta domstolen gjort? Besvaras detta spörsmål jakande, framträder ett nytt: bör ej i konsekvens härmed uti varje mål, där en hovrätt tillämpat en annan tolkning än högsta domstolen tidigare gjort, tillstånd att fullfölja talan till högsta domstolen beviljas, även om ej den betingelse är för handen, att mål av dylik beskaffenhet regelmässigt falla under värdegränsen? Besvaras även denna fråga jakande, synes man i själva verket vara inne på ett helt annat system, enligt vilket högsta instansen får anlitas, så snart en oriktig tillämpning av materiel lag ägt rum; med andra ord: högsta domstolen skulle bli­va en revisionsinstans i egentlig mening för mål under värdegränsen, medan den i mål över värdegränsen fortfarande som hittills bleve en appellinstans. Uppenbart är, att om man ginge så långt i medgivande av undantag, utsikten att få ett mål under högsta domstolens prövning skulle vara så pass stor, att med all sannolikhet försök att vinna tillstånd därtill skulle göras tämligen regelmässigt, i fall parten eljest hade benägenhet därtill. Den kvarstående vinsten skulle i så fall allenast bli­va den, att målen ej finge gå direkt till högsta domstolen, utan bleve underkastade en förprövning av en dispensmyndighet, som avvisade sådana mål, i vilka den fann uppenbart att en oriktig lagtillämpning, med andra ord ett oriktigt avgörande av

rättsfrågan, *icke* ägt rum. Men efter all sannolikhet skulle följden bliva, att ett stort antal mål tillätes komma under högsta domstolens prövning och att effekten av förbudet skulle äventyras.

För min del får jag, med hänsyn till nu antydda svårigheter, uttala den uppfattning, att 1907 års system vore att föredraga. Det har, såvitt jag känner till, *icke* försports, att i Tyskland det fullständiga avskärandet av mål under 4,000 Marks värde medfört några olägenheter i avseende å rättsskipningens enhet. Och i nödfall återstår ju alltid utvägen att genom lagstiftningsåtgärder råda bot för en dylik påföljd. Skulle det emellertid för frågas genomförande i riksdagen anses nödvändigt, att utväg till anlitande av högsta domstolen i undantagsfall hålles öppen, synes det vara att föredraga att begränsa beviljandet av sådant tillstånd strängt till sådana fall, då möjligheten att erhålla ett prejudikat av högsta domstolen är utesluten, och sålunda se bort från eventualiteten att en hovrätt avviker från en av högsta domstolen antagen rättsgrundsats eller lagtolkning. Detta synes för övrigt också hava varit lagutskottets mening.

Vad beträffar förslaget att inrymma ett allmänt undantag för jordatvister, får jag uttala den åsikten, att giltig anledning härtill ej synes vara för handen. Det kan medgivas, att det ofta ej är lätt att med full säkerhet uppskatta värdet av ett jordområde, men om, såsom formuleringen lyder i 1907 års proposition, värdet *uppenbarligen icke* uppgår till summa revisibilis, inser jag *icke*, varför detta slags värdeobjekt skulle behandlas efter särskilda regler.

Oavsett huru nu behandlade spörsmål om tillstånd att i undantagsfall anlita högsta domstolen i mål av lägre värde än den antagna summa revisibilis varder avgjort, lär det för genomförande av en annan föreslagen åtgärd vara av behov att anvisa eller anordna *en myndighet, som i vissa fall kan företaga en förprövning av ett mål*, i vilket talan fullföljes till högsta instans. I det föregående har tillstyrkts att införa skyldighet för part, som vill fullfölja talan i högsta domstolen, att deponera ett belopp till säkerhet för motpartens rättegångskostnad. Därvid har framhållits, att om part förklarar sig ur stånd att fullgöra denna skyldighet, en prövning bör anordnas, huruvida med hänsyn till omständigheterna i målet det bör tillåtas parten att, med befrielse från denna skyldighet, få målet prövat av högsta instans. Till denna myndighet synes också kunna förläggas prövningen, huruvida anledning i särskilt fall är för handen att låta ett mål, vars värde faller under summa revisibilis, få fullföljas till Kungl. Maj:t. Det vill synas, som om en prövning av den art, varom här är fråga, ej lämpligen kan lämnas

åt annan myndighet än åt högsta domstolen själv. Emellertid lär det ej kunna ifrågakomma att med dessa ärenden upptaga en hel domstolsavdelning. Dels kan prövningen icke komma att erbjuda några större svårigheter, dels är det ej osannolikt, att ansökningarna, åtminstone i början, skulle bliva talrika, och det skulle, om en hel domstolsavdelning toges i anspråk, lätt kunna inträffa, att en god del av effekten av summa revisibilis äventyrades. Inskränker man däremot antalet ledamöter på ifrågavarande avdelning till tre, är det möjligt att med den indelning på 1 sjumans- och 2 femmans-avdelningar, som här ovan förordats, anordna en sådan dispensavdelning, utan att detta behöver inkräkta på det beräknade antalet arbetsveckor i övrigt. Visserligen låter detta sig ej göra utan att något anlita de arbetskrafter, som disponerats på sjumansavdelningen. De arbetskrafter, som vid den föreslagna indelningen skulle vara tillgängliga för dispensavdelningen, räcka nämligen ej till för mer än åtta arbetsveckor, och denna arbetstid kan ej antagas förslå för dispensärendena. Om däremot dessa arbetsveckor förvandlas till suppleantveckor, skulle en dispensavdelning kunna anordnas sålunda, att under en à två dagar i veckan, allt efter behov, två ledamöter från sjumansavdelningen delegerades att tillsammans med en ledamot, som för tillfället har suppleantvecka, bilda dispensavdelning. Genom denna anordning skulle, fortfarande under bibehållande av grundsatsen om viktigare måls avgörande på sjumansavdelning, full trygghet vinnas, att dispensärenden kunde komma under behandling med den skyndsamhet, som måste anses önskvärd, och dispensavdelningens funktionstid kunna lätt och enkelt avpassas efter behovet. För medgivande av tillstånd torde i så fall böra erfordras, att två av dispensavdelningens ledamöter äro ense om dess beviljande.

Genomförandet av de åtgärder, som i det föregående tillstyrkts, skulle kräva ändring dels i 18 § regeringsformen, dels ock i 30 kap. rättegångsbalken, utsökningslagen samt lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar. Ett utkast till dessa lagändringar bifogas, däruti beträffande införandet av summa revisibilis samt bortskärandet av smärre brottmål upptagits det uti 1907 års proposition framlagda förslaget med de jämkningar, som skulle föranledas av införande av summa revisibilis även i besvärsmål. Det bör betonas att det bifogade förslaget allenast är ett utkast, som tarvar närmare granskning och bearbetning. Jag har nämligen i detta hänseende hållit mig till herr statsrådets yttrande vid ärendets överlämnande till processkommissionen, att kommissionens tid icke skulle upptagas med det tidsödande arbetet på ett fullständigt lagförslags utarbetande, utan att detta skulle ske

inom justitiedepartementet. I överensstämmelse härmed hava ej heller utarbetats motiv till de särskilda bestämmelserna i utkastet. Jag tillåter mig i detta sammanhang att framhålla, att om, såsom sannolikt är, det blir omöjligt att för innevarande års riksdag framlägga ett fullt utarbetat och av lagrådet granskat förslag till erforderliga bestämmelser av civillags natur, det dock vore önskvärt, att förslaget till ändring i 18 § regeringsformen bleve förelagt årets riksdag till antagande, och har jag tänkt att det av processkommissionen utarbetade utkastet kunde vara ägnat att sätta riksdagen i tillfälle att bedöma behovet av de föreslagna åtgärderna samt deras omfattning.

Jag bifogar vidare såsom bilagor en del statistiska utredningar, som i och för utlåtandet blivit utarbetade inom processkommissionen.

Stockholm den 30 januari 1914.

J. HELLNER.

K. Schlyter.

*Bilaga B.***Utkast**

till

Lag**om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken.**

1 § (= nuvar. 1 §).

Talan mot hovrätts slutliga utslag i vädjat mål eller till hovrätten instämt tvistemål skall, där ej här nedan annorlunda stadgas, hos Konungen fullföljas genom revisionsansökning.

Över hovrätts slutliga utslag i mål, som genom besvär inkommit till hovrätten eller blivit dess prövning underställt, skall klagan hos Konungen föras genom besvär. Lag samma vare beträffande klagan över hovrätts slutliga utslag i brottmål, som omedelbart i hovrätten anhängiggjorts, så ock i sådant tvistemål eller ärende, varmed, utan föregången stämning, hovrätten såsom första domstol tagit befattning.

Beslut, varigenom hovrätten utan att skilja målet från sig dömt till värjemålsed, vare i fråga om fullföljd av talan såsom slutligt utslag ansett.

2 § (= nuvar. 2 §).

Har hovrätt i dit instämt tvistemål förklarat sig obehörig eller stämningen ogill, skall över det utslag klagan föras genom besvär.

3 § (= nuvar. 3 §).

Har underrätt i slutligt utslag meddelat beslut av beskaffenhet att, där det under rättegången givits, särskild klagan däröver varit till-

låten, och varder talan mot det beslut i hovrätten fullföljd i sammanhang med klagan i huvudsaken, skall part, som allenast i den sålunda fullföljda särskilda frågan vill klaga över hovrättens utslag, fullfölja sin talan genom besvär, ändå att målet efter vad till hovrätten inkommit.

4 § (= nuvar. 4 §).

Över utslag, varigenom hovrätt visat mål åter till underrätt, må ej klagas; innefattar utslaget prövning av fråga, som på målets utgång inverkar, vare dock part berättigad att däremot fullfölja talan i sammanhang med huvudsaken, där denna kommer under Konungens prövning.

Vad nu är sagt äge dock ej tillämpning, där hovrätt dömt till värjemålsed och på den grund visat målet åter.

5 § (= nuvar. 5 §).

Har i brottmål hovrätt, jämte det utslag meddelats, tillika hänvisat målet till fortsatt handläggning vid annan överrätt, skall, i fråga om tid för klagan över det utslag, vad i 25 kap. 6 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

6 § (= nuvar. 6 §).

Över hovrätts utslag i fråga, som jämlikt 16 kap. 3 § blivit från underrätt fullföljd, må ej klagas, utan så är att hovrätten upphävt beslut, varigenom underrätten förklarat sig behörig att målet upptaga.

7 § (jfr. 1907 års försl., 5 §).

Mot hovrätts slutliga utslag i tvistemål, som efter vad eller genom besvär till hovrätten inkommit, äge part ej fullfölja talan, när utslaget, i vad det gått honom emot, rör enbart penningar eller sådant, som kan till visst värde i penningar skattas, och värdet av vad han tappat uppenbarligen icke överstiger 1,500 kronor.

8 § (jfr. 1907: 6 §).

I brottmål, som fullföljts i hovrätt eller blivit dess prövning underställt, må ej ändring i hovrättens slutliga utslag sökas utom i dessa fall:

1:o) Tilltalad äge fullfölja talan, där han för brott, som i lagen är belagt med dödsstraff, straffarbete, fängelse, avsättning eller mistning av ämbete på viss tid, blivit sakfälld eller under framtiden ställd.

2:o) Målsägande vare tillåtet föra klagan, där hans talan avser ansvar för brott, som i lagen är belagt med dödsstraff, straffarbete eller avsättning.

3:o) I avseende å ansvar för brott av beskaffenhet, som i 2:o) sägs, må, där brottet ej är sådant, att det allenast av målsäganden åtalas må, justitiekanslern fullfölja talan, när synnerliga skäl därtill äro.

4:o) Har part dömts till böter eller vite eller har utslaget eljest gått honom emot rörande penningar eller sådant, som kan till visst värde i penningar skattas, äge parten fullfölja talan, såvitt ej uppenbart är, att sammanlagda värdet av vad han tappat icke överstiger 1,500 kronor. För allmän åklagare skall det värde beräknas med hänsyn allenast till honom ådömd ansvars- eller ersättningskyldighet; och må han ej heller söka ändring i annat hänseende än nu är sagt.

5:o) Part må föra klagan, när utslaget gått honom emot beträffande något, som icke angår ansvar och ej kan i penningar skattas.

Genom vad nu är stadgat göres ej rubbning i den åtalsrätt, som riksdagens justitieombudsman tillkommer.

9 § (= 1907: 7 § 1 st.).

Är enligt 7 eller 8 § parts rätt att fullfölja talan beroende på värdet av något, varom dömt blivit, må vid beräkning av det värde hänsyn icke i något fall tagas till rättegångskostnad.

10 § (= 1907: 7 § 2 st.).

Har genom hovrätts utslag värjemålsed blivit part ålagd, äge han i utslaget söka ändring utan hinder av vad i 7 och 8 §§ är stadgat om inskränkning i rätt att fullfölja talan.

11 §.

Menar part i något fall, där enligt föreskrifterna i 7 eller 8 § fullföljd av talan ej må äga rum, att det för en lagbestämmelses enhetliga tolkning är av synnerlig vikt, att hans talan varder av Konungen prövad, eller att talans fullföljande är för parten av synnerlig betydelse

utöver det fall, varom i hovrätten är dömt, må han hos Konungen söka tillstånd till talans fullföljande.

I brottmål må sådan ansökan rörande fullföljd av allmänt åtal endast göras av justitiekanslern.

12 § (jfr. nuvar. 8 och 1907: 8 §).

Över hovrätts utslag i fråga, varom i 16 kap. 10 § förmåles och som blivit från underrätt fullföljd, må ej klagas, utom av den, som dömts till fängelse eller böter, mer än 1,500 kronor, eller i fall fullmäktigt blivit skild från fullmäktigskapet eller hovrätt fastställt beslut, varigenom kvarstad eller skingringsförbud eller annan därmed jämförlig åtgärd beviljats eller yrkande om hävande av sådan åtgärd ogillats.

Över hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, må klagan ej föras.

13 § (= 1907: 9 §).

I mål, som blivit i hovrätt fullföljt eller dess prövning underställt, vare ej tillåtet emot hovrättens utslag fullfölja talan allenast beträffande rättegångskostnad.

14 § (= nuvar. 9 §).

Har hovrätt i där anhängigt mål under rättegången meddelat beslut av beskaffenhet, som i 16 kap. 10 eller 11 § sägs, skall talan mot beslutet föras genom besvär; är beslutet meddelat i det slutliga utslaget, skall i fråga om sättet för fullföljd av talan hos Konungen vad för varje fall finnes i 25 kap. 5 § stadgat om klagan över underrätts beslut i sådan fråga äga motsvarande tillämpning.

15 § (= nuvar. 10 §).

I fråga om beslut, som i annat fall, än i 14 § avses, blivit av hovrätt i där anhängigt mål under rättegången meddelat, skall vad i 25 kap. 7 § är angående där omförmälda beslut föreskrivet äga motsvarande tillämpning.

16 §.

Vill någon hos Konungen söka ändring i hovrätts utslag eller beslut, vare skyldig att hos Konungens befallningshavande nedsätta ej

allenast revisionsskilling, 150 kronor, utan ock till säkerhet för den kostnadsersättning, Konungen kan komma att tillerkänna hans motpart, 150 kronor. Har i mål, däri flera äga gemensam talan, en av dem nedsatt ovan stadgat belopp, gälle det även för de övriga. Äro i målet flera motparter, vare den, som vill klaga, dock ej skyldig nedsätta mera än ovan är sagt.

Förmår part på grund av fattigdom ej nedsätta 300 kronor, efter ty i första stycket sägs, vare främst pliktig nedsätta det belopp, som till säkerhet för motparts kostnadsersättning är föreskrivet. Är han ej heller i stånd därtill, äge ej utan särskilt tillstånd av Konungen sin talan hos Konungen fullfölja.

Från skyldighet, varom i denna paragraf är stadgat, vare kronan fri; så ock i brottmål allmän åklagare samt tilltalad, vilken hålles häktad. Annan tilltalad i brottmål, som vill hos Konungen föra klagan i fråga om ådömt ansvar, vare fri från nedsättande av revisionsskilling. Från skyldighet att göra nedsättning till säkerhet för kostnadsersättning vare part fri, där enskild motpart ej finnes.

17 § (jfr. nuvar. 11 § och 1907: 11 §).

Då hovrätt meddelar utslag eller beslut, skall hovrätten tillika pröva, huruvida part må däremot omedelbarligen fullfölja talan. Är partens rätt till klagan beroende på uppskattning av något, varom dömt blivit, skall vid hovrättens prövning därutinnan bero.

Finnes parten till fullföljd berättigad, skall i utslaget eller beslutet givas till känna, huruvida han skall fullfölja talan genom revisionsansökning eller genom besvär; och varde jämväl angivet, där talan skall fullföljas genom revisionsansökning, huru missnöje skall i hovrätten anmälas, samt, i annat fall, inom vilken tid och varest besvär skola inlämnas, så ock vad parten eljest har att iakttaga för fullföljd av sin talan. Vad hovrätten sålunda föreskriver skall i fråga om sättet för fullföljd av talan lända till efterrättelse.

I mål, där någon hålles häktad, skall utslag eller beslut, varom nu är sagt, ofördröjligen genom hovrättens föranstaltande delgivas den häktade, där det ej blivit för honom muntligen av sagt.

18 § (= nuvar. 12 §).

Vill part söka revision, åligge honom att före klockan tolv å tjugonde dagen från den dag, då hovrättens utslag gavs, skriftligen hos

hovrätten anmäla missnöje. Varder ej missnöje sålunda anmält, stånde utslaget fast; och varde förty missnöjesanmälan, som göres senare eller annorledes, än nu är sagt, ej upptagen.

Den, som i hovrätten fört parts talan, äge, utan särskilt bemyndigande, å partens vägnar anmäla missnöje.

Ej vare nödigt att över missnöjesanmälan höra vederparten.

19 § (jfr. nuvar. 13 §).

Har part rätteligen anmält missnöje, give hovrätten bevis därom med underrättelse om vad parten har att iakttaga för fullföljd av sin talan.

20 § (= nuvar. 14 §).

Har missnöjesanmälan ej upptagits, äge parten att mot beslutet fullfölja talan genom besvär.

Ej må särskild klagan föras däröver att missnöjesanmälan upptagits. Fullföljes talan i målet, äge vederparten att inom den tid, som för svaromåls avgivande gäller, påkalla prövning av frågan, huruvida anmälan blivit rätteligen gjord.

21 § (= nuvar. 15 §).

Är missnöjesanmälan rätteligen gjord, låte hovrätten före utgången av den tid, inom vilken talan skall fullföljas, till Konungen insända hos hovrätten befintliga handlingar i målet.

22 §.

Vill part, som icke är i stånd att nedsätta det till säkerhet för vederparts kostnadsersättning föreskrivna belopp, söka Konungens tillstånd att ändock få sin talan hos Konungen fullfölja, vare, där klagan skall föras genom revisionsansökning, pliktig att senast å sjunde dagen före utgången av den tid, inom vilken talan skall fullföljas, giva sin avsikt att söka sådant tillstånd vederparten skriftligen till känna genom två stämningsmän eller eljest sålunda, att bevis, som därom utfärdas, enligt 11 kap. 38 § äger vitsord.

23 § (jfr. nuvar. 16 § 1 st.).

Part, som rätteligen anmält missnöje med hovrättens utslag, skall före klockan tolv å fyrtiofemte dagen från den dag, då utslaget gavs, inställa sig i Konungens nedre justitierevision samt dit ingiva revisionsinläga. Vid inlägan föge han ej allenast Konungens befallningshavandes bevis om fullgjord nedsättning av belopp, som i 16 § är föreskrivet, utan ock överklagade utslaget jämte bevis om anmält missnöje samt underrättens protokoll i målet, såvitt deras insändande ej åligger hovrätten, så ock de hos hovrätten förda protokoll.

24 § (jfr. nuvar. 16 § 2 st.).

Part, som företer bevis om fullgjord nedsättning till säkerhet för vederparts kostnadsersättning, men icke om nedsättning av revisionsskilling, föge till handlingarna jämväl intyg av Konungens befallningshavande eller underrätten eller häradshövdingen eller borgmästaren eller kronofogden eller, i mål från Norrbottens eller Västerbottens läns lappmark, länsmannen eller lappfogden i den ort, där parten har sitt hemvist, att han icke äger tillgång till nedsättande av 150 kronor eller efter nedsättande av detta belopp skulle sakna nödortfigt uppehälle; och vare parten, där sådant intyg företes, befriad från nedsättande av revisionsskilling. Sökes hos någon av de myndigheter nu sagda äro sådant intyg, som här avses, och äro ej sökandens förmögenhetsvillkor myndigheten kunniga; uppdrage då åt trovärdig man att därom hålla undersökning, och give sedan intyg, där det provas kunna ske.

25 §.

Företer part ej heller bevis om fullgjord nedsättning till säkerhet för vederparts kostnadsersättning, och söker parten Konungens tillstånd att ändock få sin talan hos Konungen fullfölja, föge till handlingarna ej allenast sådant intyg om fattigdom, som i 24 § sägs, utan ock bevis, som i 22 § är stadgat, att han givit sin avsikt att söka sådant tillstånd vederparten till känna eller att vederparten blivit inom den för delgivningen stadgade tid för delgivning sökt på sätt i 11 kap. 10 § sägs utan att kunna anträffas, eller ock intyg att vederparten vid den tid, då delgivningen skolat ske, vistats å utrikes ort. Finner Konungen nödigt höra vederparten över ansökningen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§

är för där avsedda fall stadgat i tillämpliga delar gälla. Konungen prövar med hänsyn till omständigheterna i målet, huruvida det sökta tillståndet må beviljas.

26 §.

Varder tillstånd, varom i 25 § sägs, av Konungen beviljat, meddelar Konungen tillika föreskrift, huru sökanden, där han vill njuta tillståndet till godo, har att delgiva beslutet åt vederparten.

27 § (jfr nuvar. 17 §).

Försummar part, som anmält missnöje, att inom den i 23 § stadgade tid inställa sig eller ingiva revisionsinlaga, stånde hovrättens utslag fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Har part icke inom stadgad tid ingivit Konungens befallningshavandes bevis om fullgjord nedsättning av belopp, som i 16 § är föreskrivet, eller i stället iakttagit vad uti 24 och 25 §§ är för särskilda fall stadgat, vare lag som i första stycket sägs.

Söker part tillstånd att få sin talan hos Konungen fullfölja, ändå att han ej förmår nedsätta föreskrivet belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning, men finner Konungen ej skäl bevilja det sökta tillståndet, stånde hovrättens utslag fast.

28 § (= nuvar. 18 §).

Utebliver part, som anmält missnöje, och vill vederpart, som inom den för svaromåls avgivande stadgade tid sig inställer, njuta ersättning för sin kostnad, söke det skriftligen hos Konungen sist å trettionde dagen efter utgången av den tid.

29 § (jfr nuvar. 19 §).

Har den, som söker revision, underlåtit att ingiva överklagade utslaget eller bevis om anmält missnöje eller underrättens eller hovrättens protokoll i målet, och är ej det felande hos Konungen tillgängligt, då målet till avgörande företages, skall sökanden hava förlorat sin talan.

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 34 häft. (Nr 64.) 8

30 § (jfr nuvar. 20 §).

Svaranden skall inställa sig i nedre justitierevisionen sist å fjortonde dagen från den dag, då sökanden senast bör där tillstädeskomma.

Äger part, som vill söka revision, ej utan särskilt tillstånd av Konungen sin talan hos Konungen fullfölja, skall tiden för svarandens inställelse räknas från den dag han erhållit del av Konungens beslut, varigenom sådant tillstånd beviljats.

Inställer sig svaranden ej inom sagda tid, have sedan ej rätt att varda hos Konungen hörd, med mindre inom samma tid laga förfall visas. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Ändå att svaranden ej i rätt tid inställt sig, äge han framställa jäv mot vittne, som hos Konungen åberopas.

31 § (= nuvar. 21 §).

Vad i 26 kap. 9, 10, 11, 12, 13 och 14 §§ är stadgat angående mål, som efter vad till hovrätt inkommit, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om mål, som genom revisionsansökning dragits under Konungens prövning.

32 § (jfr nuvar. 23 §).

Besvär över hovrätts utslag eller beslut skola till nedre justitierevisionen ingivas före klockan tolv å trettionde dagen från den dag, då utslaget eller beslutet gavs. Vid besvären foga klaganden ej allenast Konungens befallningshavandes bevis om fullgjord nedsättning av belopp, som i 16 § är föreskrivet, utan ock överklagade utslaget samt underrettens och hovrättens i målet förda protokoll, såvitt deras insändande ej åligger hovrätten efter ty i 35 § sägs.

Part, som i målet hålles häktad, äge att till Konungens befallningshavande eller tillsyningsmannen vid häktet ingiva sina besvär; och varde, där ej utslaget eller beslutet blivit av hovrätten muntligen av sagt för parten, tiden för besvärens ingivande för honom räknad från den dag utslaget eller beslutet honom delgavs.

Har hovrätt i där anhängigt mål meddelat beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller hämtande till rätten, vare klagan över det beslut ej till viss tid inskränkt.

Företer part bevis om fullgjord nedsättning till säkerhet för veder-

parts kostnadsersättning, men icke om nedsättande av revisionsskilling, gälle vad i 24 § är stadgat.

Företer part ej heller bevis om fullgjord nedsättning till säkerhet för vederparts kostnadsersättning, och söker parten Konungens tillstånd att ändock få sin talan hos Konungen fullfölja, foga till handlingarna sådant intyg om fattigdom, som i 24 § sägs, och lände i fråga om vederpartens hörande samt ansökningens prövning till efterrättelse vad i 25 § stadgas.

33 § (= 1907: 24 §; jfr nuvar. 24 §).

Vad i 25 kap. 10 § är för där avsett fall stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om klagan över utslag, som av hovrätt meddelats; och gälle i ty fall icke vad i 7, 8 och 13 §§ i detta kapitel är stadgat om inskränkning i parts rätt att fullfölja talan.

34 § (jfr nuvar. 25 §).

Varda ej i mål, som skall genom besvär inom viss tid hos Konungen fullföljas, besvär inom den tid ingivna, stånde hovrättens utslag fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Vad i 27 § andra och tredje stycket är för där avsedda fall föreskrivet skall äga motsvarande tillämpning, när talan fullföljes genom besvär.

35 § (= nuvar. 26 §).

Äro besvär över hovrätts utslag hos Konungen anförda, skola från hovrätten infor dras därstädes befintliga handlingar i målet samt, där klaganden är allmän åklagare eller i målet häktad, jämväl hovrättens i målet förda protokoll, såvitt de ej redan äro hos Konungen tillgängliga.

36 § (jfr nuvar. 27 §).

Har klaganden underlåtit att ingiva överklagade utslaget eller hovrättens protokoll eller annat protokoll eller utslag i målet, och är ej det felande hos Konungen tillgängligt, då målet till avgörande företages, skall klaganden hava förlorat sin talan.

37 § (jfr. nuvar. 28 §).

Finnes någon böra höras över besvär, som hos Konungen anförts, eller över annan inlaga, som i målet ingivits till Konungen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§ är för hovrätt stadgat i tillämpliga delar gälla; dock skola, vid delgivning av besvär, jämväl hovrättens protokoll och utslag i målet samt de i hovrätten av klaganden ingivna handlingar, över vilka tillfälle ej lämnats vederparten att sig yttra, honom delgivas.

Äger klaganden ej utan särskilt tillstånd av Konungen sin talan hos Konungen fullfölja, och är sådant tillstånd beviljat, skall, där delgivning av besvären äger rum, jämväl Konungens beslut delgivas vederparten.

38 §.

Vill part på grund av 11 § söka Konungens tillstånd till fullföljd av talan mot hovrätts utslag, fullgöra vad för varje fall är föreskrivet beträffande talans fullföljande, och foga till klagoskriften sin ansökan med de skäl, varpå den grundas. Sökes sådant tillstånd i mål, däri talan skall fullföljas genom revisionsansökning, äge dock parten utan föregående missnöjesanmälan inställa sig hos Konungen. Hovrätten give, på ansökan, part underrättelse om vad han enligt denna paragraf har att iakttaga.

Finner Konungen nödigt att höra vederparten över ansökningen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§ är för där avsedda fall stadgat i tillämpliga delar gälla.

Varder ansökningen av Konungen beviljad, gälle i fråga om beslutets delgivning åt vederparten vad i 26 och 37 §§ är för olika fall stadgat, och lände i avseende å det fortsatta förfarandet till efterrättelse vad här förut är stadgat beträffande mål, som utan tillstånd må hos Konungen fullföljas. Göres ej ansökan om tillstånd inom tid, som här ovan sagts, eller varder gjord ansökan avslagen, stånde hovrättens utslag fast.

39 § (jfr nuvar. 22 § och 1907: 22 §).

Gör Konungen ändring i hovrätts utslag i mål, som omedelbart i hovrätten anhängiggjorts, eller varder i annat fullföljt mål ändringsökandet i allo eller i huvudsakliga delar bifallet, förordnar Konungen

tillika, att klaganden äger återbekomma nedsatt revisionsskilling. Gives ej sådant förordnande, skall revisionsskillingen tillfalla kronan.

Menar part, som nedsatt revisionsskilling, att sådan rätteligen ej skolat av parten gäldas, äge han, intill dess målet blivit avgjort, hos Konungen framställa yrkande om avgiftens återfående.

Huruvida det av klaganden till säkerhet för motpartens rättegångskostnad nedsatta belopp må av klaganden eller motparten lyftas, därom förordnar ock Konungen.

40 § (= nuvar. 29 §).

Har någon blivit av hovrätt dömd till döden, skall målet, i vad det honom rör, underställas Konungens prövning. I ty fall låte hovrätten, inom en månad från den dag utslaget meddelades, till Konungen insända hovrättens protokoll och utslag i målet samt övriga därtill hörande handlingar.

Vad här ovan är om besvärsmål stadgat gälle ej om underställningsmål, utan skall å sådant mål vad i 27 kap. 17 § sägs äga motsvarande tillämpning.

Då mål underställes Konungens prövning, give hovrätten till känna, vad part har att iakttaga, där han vill påminnelser i målet avgiva.

41 § (= nuvar. 30 §).

Vad i 26 och 27 kapitlen är stadgat i fråga om förhörs anställande i hovrätt äge motsvarande tillämpning, där i något mål Konungen finner nödigt, att till vinnande av upplysning rörande viss omständighet förhör med parterna hålles.

42 § (= nuvar. 31 §).

Har i mål, som dragits under Konungens prövning, förlikning mellan parterna träffats, eller varder, efter det part jämlikt 18 § anmält missnöje med hovrätts utslag, förlikning ingången innan målet hos Konungen fullföljes, ankomme på Konungen att förlikningen stadfästa.

Utkast

till

Lag**om ändrad lydelse av 49 och 230 §§ utsökningslagen.**

49 § 3 st.

Utslag i mål, däremot enligt 30 kap. 7 eller 8 § rättegångsbalken talan ej må hos Konungen fullföljas, utan så är att Konungen enligt 11 § i samma kapitel därtill beviljar tillstånd, gånge utan hinder av ansökan om tillstånd i verkställighet såsom laga kraftägende dom.

230 §.

Hovrätts utslag i mål, varom i 2 kap. sägs, må ej överklagas. Har i annat utsökningsmål hovrätt meddelat utslag, varigenom målet visats åter till överexekutor eller utmättningsman, skall vad i 211 § finnes stadgat för där avsett beslut om återförvisning äga tillämpning.

I fråga om klagan över slutligt utslag, som eljest i utsökningsmål av hovrätt meddelats, skall vad i 30 kap. rättegångsbalken stadgas rörande klagan över hovrätts slutliga utslag i mål, som genom besvär till hovrätten inkommit, äga motsvarande tillämpning.

Utkast

till

Lag angående högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar.

1 §.

Kungl. Maj:ts högsta domstol skall utgöras av tjugufyra justitieråd, av vilka tre, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgöra i lagrådet.

Högsta domstolen arbetar på avdelningar, på sätt nedan sägs.

2 §.

Åtta veckor varje år skall högsta domstolen arbeta på en avdelning, tjugunio veckor på tre avdelningar och under den övriga tiden av året utom övliga jul- och påskferier på två avdelningar. Därjämte skall högsta domstolen under den tid av året, då så erfordras, upprätthålla den tjänstgöring, vartill bestämmelserna i 3 § giva anledning.

3 §.

Där i allmän lag tillstånd av Konungen är stadgat såsom villkor för måls dragande under Konungens prövning, ankomme beviljandet av sådant tillstånd på en särskild avdelning av högsta domstolen, bestående av tre ledamöter. Tillstånd är att anse såsom beviljat, där två av de ledamöter, som i prövningen deltaga, äro om beviljandet ense.

4 §.

Med undantag, som i 3 § sägs, äro högsta domstolens avdelningar lika behöriga att upptaga de till högsta domstolens handläggning hörande ärenden, vilkas fördelning endast beror av den ordning, vari de enligt gällande föreskrifter anmälas.

5 §.

Med iakttagande av vad ovan är föreskrivet äga de i högsta domstolen tjänstgörande justitieråden sig emellan fördela tjänstgöringsskyldigheten.

6 §.

Angående måls handläggning i vissa fall av högsta domstolens avdelningar samfällt är särskilt stadgat.

STATISTISKA BILAGOR

Rättsstatistik, formulär 13, för 1913.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
		Tvisteföremåls värde			S. a. v. kol. 2-4	Tvisteföremåls värde				S. a. v. kol. 6-9	Verde okant	S. a. v. kol. 5, 10, 11	Härav			
		—500 kr.	öfver 500 —1,000 kr.	”uppenbarligen öfver 1,000 kr.”		öfver 1,000 —1,500 kr.	öfver 1,500 —2,000 kr.	öfver 2,000 kr.	”uppenbarligen öfver 1,000 kr.”				ej upplagda till pröv.	återförvärfade	fastställda	ändrade
	M A I															
15 a	Ang. skuldebrev, försträckning	6	4	—	10	—	7	13	1	21	—	31	3	—	24	4
b	» borgen	1	2	—	3	—	1	16	—	17	1	21	1	—	18	2
16 a	» handelsköp	14	7	1	22	11	4	13	2	30	—	52	3	3	31	12
b	» köp av lös egendom i övrigt ...	19	10	—	29	5	6	9	—	20	—	49	2	—	37	10
17	» arbets- och tjänsteavtal	16	13	—	29	8	4	15	—	27	2	58	1	2	45	10
18	» sysslomannaskap, mäklaravtal ...	10	3	1	14	2	4	21	2	29	5	48	4	2	38	4
19	» sjörättsmål	2	3	—	5	—	—	4	—	4	—	9	—	—	5	4
20	» försäkringsavtal (utom olycksfall i arbete), pension	2	1	—	3	1	—	4	2	7	—	10	2	—	5	3
21 a	» olycksfall i arbete	1	—	2	3	—	—	4	5	9	1	13	—	—	9	4
b	» utomobligatorisk skada i övrigt ...	5	3	—	8	—	1	5	—	6	1	15	—	—	12	3
22	» bolags- och föreningstvister	—	1	—	1	—	—	1	1	2	1	4	—	—	2	2
23	» återvinning efter tredskodom, lag-sökning, utmätning	1	1	—	2	—	—	1	—	1	—	3	—	—	3	—
24 a	» betalnings- eller förmånsrätt i konkurs	1	—	—	1	—	—	8	5	13	1	15	—	—	14	1
b	» andra konkurs tvister	—	—	—	—	1	1	9	4	15	4	19	1	—	16	2
25	» klander av skiljedom	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	—	—	2	—
26	» annat	2	—	—	2	1	1	2	—	4	—	6	—	—	5	1
	Summa	118	72	23	213	39	34	200	59	332	84	629	31	11	479	108
					= 40 %											
27	B) Av H. D. avgjorda i 2:a instans, enär hovrätt forum privilegium...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II. Besvärsmål:															
	A) Av H. D. avgjorda i 3:e instans, därvid första instansen utgjorts av															
	1) rådhusrätt, häradsrätt (synerätt) eller domhavande:															
28	Ang. äktenskap	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	2	—	8	—
29	» oäkta barns underhåll	—	1	1	2	3	4	1	4	12	4	18	—	1	14	3
30	» omyndighets- eller myndighets-förklaring, förmynderskap, god-manskap	—	—	—	—	—	—	1	1	2	10	12	—	2	8	2
31	» familjerätten i övrigt, kvarläten-skap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	3	—	—	3	—
32	» expropriation	—	—	—	—	—	—	1	2	3	5	8	—	2	3	3
33	» marks återställande i skogbäran-de skick	3	—	3	6	—	—	1	2	3	5	14	—	—	11	3
34	» patent, rätt att efterbilda konst-verk etc.	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
M a i		Tvisteföremåls värde			Sia av kol. 2-4	Tvisteföremåls värde			Sia av kol. 6-9	Värde okänt	Sia av kol. 5, 10, 11	Härav				
		—500 kr.	öfver 500 —1,000 kr.	”uppenbarligen under 1,000 kr.”		öfver 1,500 —2,000 kr.	öfver 2,000 kr.	”uppenbarligen öfver 1,000 kr.”				ej upplagna till prövn.	återförvisade	fastställda	ändrade	
35	Ang. olycksfall i arbete	1	—	—	1	—	—	4	—	4	—	5	1	—	3	1
36	» utomobligatorisk skada i övrigt (»brottslig grund» etc.)	5	—	—	5	1	1	1	—	3	—	8	1	—	6	1
37	» konkursärenden	1	—	—	1	—	—	2	—	2	10	13	1	—	10	2
38	» lagfart, inteckning	1	2	1	4	—	—	—	1	1	26	31	3	—	27	1
39	» syneförrättning	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2	3	—	—	3	—
40	» andra ärenden	2	1	—	3	—	—	1	1	2	8	13	1	—	11	1
41	» domstols behörighet eller stämningens giltighet	1	1	—	2	—	—	—	2	2	—	4	—	1	3	—
42	» beslut under rättegången	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	1	—	2	—
Summa		15	5	5	25	4	5	13	15	37	84	146	10	6	113	17
2) överexekutor (utsökningsmål):																
43	Ang. verkställighet av dom	—	1	1	2	—	—	1	—	1	—	3	1	—	2	—
44	» skiljeförfarandet, verkställighet av skiljedom	—	3	—	3	—	—	1	2	4	4	10	3	—	4	3
45	» utmätning	11	2	1	14	3	—	2	—	5	7	26	4	—	19	3
46	» exekutiv auktion	—	1	5	6	—	—	3	3	6	8	20	2	—	16	2
47	» köpeskillingslikvid	—	2	—	2	2	1	4	—	7	1	10	2	—	6	2
48	» kvarstad, skingrings- eller reseförbud	1	—	1	2	1	1	1	1	4	1	7	—	—	7	—
49	» vräkning el. annan handräckning	4	—	1	5	—	—	—	5	5	19	29	5	—	23	1
50	» annat (lagsökning)	1	—	—	1	—	—	—	1	1	—	2	2	—	—	—
Rader 43—50 Summa		17	9	9	35	6	2	12	12	32	40	107	19	—	77	¹ 11
» 28—42 »		15	5	5	25	4	5	13	15	37	84	146	10	² 6	113	² 17
» 28—50 »		32	14	14	60	10	7	25	27	69	124	253	29	6	190	28
B) Av H. D. avgjorda i 2:a instans, fullföljda från																
51	1) ägodelningsrätt eller magistrat (skiftesmål)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	2	6	39	33
52	2) rådhusrätt (dispaschmål)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—
53	3) hovrätt a) stämpelmål	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	2	—	11	7
54	b) andra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	2	—	5	1
Rader 51—54 Summa		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113	6	6	60	41

¹ = 10 % ändrade av 107.² 6 + 17 = 16 % av 146.

Bilaga D.

Av högsta domstolen under 1913 avgjorda revisionsmål, däri dom givits före årsskiftet, med särskild hänsyn till de utan erläggande av revisionsskilling fullföljda målen.

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
			Tvisteföremåls värde									Härav			
											Summa				
		M å l	—500 kr.	öfver 500 —1,000 kr.	”uppenbarligen under 1,000 kr.”	öfver 1,000 —1,500 kr.	öfver 1,500 —2,000 kr.	öfver 2,000 kr.	”uppenbarligen öfver 1,000 kr.” okant			ej upplagna till prövn.	återförvisade	fastställda	ändrade
A) Sökanden på grund av fattigdom be- friad från revisionsskilling.															
1	Ang. äktenskap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	2	—
3	» förmynderskap	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—
4 a	» testamente	—	1	—	1	—	—	1	2	5	—	—	—	5	—
b	» arv	—	—	1	—	—	1	—	1	3	1	—	—	1	1
5	» gränstvist	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—
6	» köp av fast egendom m. m.	—	1	—	—	—	3	—	2	6	—	—	—	5	1
7 a	» arrende	1	—	1	—	—	2	1	1	6	—	—	—	5	1
b	» hyra	—	—	—	—	—	3	—	1	4	1	—	—	3	—
8 b	» annan nyttjanderätt till fast egendom	—	—	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	2	—
11 b	» fast egendom i övrigt	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1
12	» bättre rätt till lös egendom m. m.	—	1	—	1	—	3	1	6	6	—	—	—	6	—
14	» växel	3	2	—	—	—	3	—	—	8	1	—	—	6	1
15 a	» skuldebrev, försträckning	3	—	—	—	2	1	—	—	6	—	—	—	6	—
b	» borgen	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—
16 a	» handelsköp	4	—	—	1	—	1	—	—	6	2	—	—	2	2
b	» köp av lös egendom i övrigt	3	—	—	2	1	—	—	—	6	1	—	—	5	—
17	» arbets- och tjänsteavtal	1	3	—	1	—	1	—	—	6	—	—	—	6	—
18	» sysslomannaskap	3	1	—	1	—	3	—	3	11	3	—	—	7	1
21 a	» olycksfall i arbete	—	—	—	—	—	—	3	1	4	—	—	—	3	1
b	» utomobligatorisk skada i övrigt	1	1	—	—	1	1	—	—	4	—	—	—	4	—
23	» återvinning efter lagsökning	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—
24 a	» betalningsrätt i konkurs	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—
b	» andra konkursmål	—	—	—	—	—	1	1	1	3	—	—	—	3	—
Summa		19	10	4	7	5	26	8	15	94	10	—	—	75	9
B) Fullföljda av kronan		6	1	1	1	1	5	—	1	16	—	—	—	15	1
C) Övriga revisionsmål		93	61	18	31	28	169	51	68	519	21	11	389	98	
Summa		118	72	23	39	34	200	59	84	629	31	11	479	108	

Av de under A) upplagna målen, 94 stycken, ändrades 9 = 9.5 %.
 » » » B) » » , 16 » » , 1 = 6.6 %.
 » » » C) » » , 519 » » , återförvisades 11
 ändrades 98 = 21.0 %.

Approximativ beräkning, huru de i 1907 års kungl. proposition föreslagna bedomstolen skulle hava verkat med avseende å de brottmål, som 1913 avgjorts statistiska uppgifter för

1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11	
M å l		H. D. 2:a instans (utom krigsrättemål)			Krigsrättsmål				Mål, som eljest enl. 1907 års												
		Polis- myn- digh. första instans (ang. tvångs- arbete) o. dyl.		Allmän hov- rätt första instans	Övriga (kam- mar- rätten, med. styr., justitie- min.)	Krigs- hov- rätten första instans	Övriga	av J. K., J. O. eller allmän åkl.	av målsäganden, enär												
		straff- arbete ingått i straff- skalan	i skadestånd fordrats						eljest												
			över 1,000— 1,500 kr.							över 1,500 kr.											
a	Underställningsmål	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Mål fullföljda:																					
b	av justitiekanslern, ensam eller jämte annan	—	2	—	2	1	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
c	» justitieombudsmannen	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
d	» allmän åklagare eljest	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
e	» målsäganden ensam	2	1	—	—	1	—	21	2	12	?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
f	» målsäganden jämte tilltalad ..	—	—	—	—	—	—	1) 3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
g	» tilltalad ensam	13	7	5	9	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		15	10	5	11	27	11	24	2	13	5) ?										
Av dessa mål ha av H. D.																					
ej upptagits till prövning		—	2	1	3	7	—	1	—	1	—										
återförvisats		1	—	1	—	—	—	—	—	—	—										
faststälts		13	8	3	4	18	5	21	2	9	—										
ändrats		1	—	—	4	2	6	2	—	3	—										

¹⁾ Mål, i vilka talan fått fullföljas av såväl målsägande som tilltalad, hava upptagits i kol. 12—16.

²⁾ Härav skulle 6 fått fullföljas jämval av målsägande.

³⁾ » » 6 » » » » » .

⁴⁾ Detta mål skulle » » » » » .

⁵⁾ Några av de i kol. 23 upptagna målen hava sannolikt varit av den beskaffenhet, att de bort upptagas

⁶⁾ I denna summa ingår ett avsevärt antal mål (omkring 10 % av samtliga kriminella besvärsmål), för vilket målsägande yrkat ansvar eller tilltalad fällits till böter, varit av den art, att målen enligt bestäm-

Bilaga E.

stämmelserna om avskärande av vissa mindre brottmål från fullföljd till högsta av högsta domstolen och däri utslag givits före årsskiftet. Grundad på inkomna 1913 enligt formulär 14.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
förslag alltjämt fått fullföljas							Summa från fullföljd icke avskurna	Därav av H. D.				Enligt 1907 års förslag från fullföljd avskurna högst	Därav av H. D.				Summa mål
av den tilltalade, enär								ej upptagna till prövn.	återförvisade	fastställda	ändrade		ej upptagna till prövn.	återförvisade	fastställda	ändrade	
frihetsstraff etc. ådömts	fängelse ingått i straffskalan (bötesmål)	summan av böter och skadestånd		utgjort 1,000—1,500 kr.	överstigit 1,500 kr.	värjemålsed varit ålagd											
—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	
—	—	—	—	—	—	15	—	—	9	6	7	1	—	4	2	22	
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	1	1	4	
—	—	—	—	—	—	39	3	1	30	5	53 ?	5	1	44	3	92	
²⁾ 7	³⁾ 15	—	1	⁴⁾ 1	—	28	1	1	19	7	8 ?	—	—	4	4	36	
112	57	—	—	18	3	248	31	1	187	29	86 ?	10	1	65	10	334	
119	72	—	1	19	⁵⁾ 3	332	35	3	246	48	⁶⁾ 158	18	2	118	20	490	
7	10	—	—	1	2	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
96	53	—	—	13	1	246	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
16	9	—	1	4	—	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

i kol. 11 eller 17.

beträffande vilka det av de avlämnade statistiska uppgifterna ej kunnat med säkerhet inhämtas, huruvida brottmelserna i 1907 års kungl. proposition skolat avskäras från fullföljd.

Bilaga F.

De under 1910 avgjorda revisionsmålen hade krävt följande tid

	Antal	%			
A) från underrättens utslag till hovrättens dom:					
mindre än 6 månader	43	6.8	{ mindre än 1 år = 40.6 %		
6—9 månader	70	11.1			
9—12 »	145	23.0			
1—1 1/2 år	296	46.9	{ mera än 1 år = 59.1 %		
1 1/2—2 »	69	10.9			
mera än 2 år	8	1.3			
Summa	631	100.0			
B) från hovrättens till Kungl. Maj:ts dom:					
mindre än 6 månader	5	0.8	{ mindre än 1 år = 9.3 %	{ mindre än 2 år = 34.7 %	
6—9 månader	28	4.4			
9—12 »	29	4.6			
1—1 1/2 år	50	7.9	{ 1—2 år = 24.8 %	{ mera än 2 år = 65.3 %	
1 1/2—2 »	108	17.0			
2—2 1/2 »	176	27.7	{ 2—3 år = 51.7 %		{ mera än 3 år = 13.0 %
2 1/2—3 »	152	24.0			
3—4 »	69	10.9			
mera än 4 år	17	2.7			
Summa	634	100.0			
C) från underrättens utslag till Kungl. Maj:ts dom:					
mindre än 1 år	8	1.3	{ mindre än 2 år = 11.3 %	{ mindre än 3 år = 33.5 %	
1—1 1/2 år	36	5.7			
1 1/2—2 »	27	4.3			
2—2 1/2 »	58	9.2	{ 2—3 år = 22.2 %	{ mera än 3 år = 66.5 %	
2 1/2—3 »	82	13.0			
3—3 1/2 »	134	21.2	{ 3—4 år = 43.7 %		{ mera än 4 år = 22.8 %
3 1/2—4 »	142	22.5			
4—5 »	106	16.8			
5—6 »	27	4.3			
mera än 6 år	11	1.7			
Summa	631	100.0			

Bilaga G.

Av de under 1912 avgjorda 615 revisionsmålen voro 344 konforma, 214 difforma, 57 av annan art (därav 29 deserta, återstoden sådana, i vilka hovrätt ej prövat fullföljd talan, dömt såsom första instans etc.).

	Fastställda	Ändrade
Beträffande de 344 <i>konforma</i> målen hade		
nedre revisionen yrkat fastställelse i 295, vilket bifölls i	272	—
medan ändring skedde i	—	23
» » » ändring i 49; av dessa fastställdes	16	—
ändring skedde i	—	33
Summa	288	56
Beträffande de 214 <i>difforma</i> målen hade		
nedre revisionen yrkat fastställelse i 162, vilket bifölls i	135	—
medan ändring skedde i	—	27
» » » ändring i 52; av dessa fastställdes	9	—
ändring skedde i	—	43
Summa	144	70

Under åren 1887—1905 avgjordes i högsta domstolen:

A) 10,822 mål, i vilka underrätt och hovrätt stannat i samma slut.

I 9,541 (88.2 %) av dessa blevo domstolarnas beslut av högsta domstolen fastställda.

I 1,281 (11.8 %) blevo domstolarnas beslut av högsta domstolen ändrade.

B) 6,415 mål, i vilka underrätt och hovrätt stannat i skilda slut.

I 4,807 (74.9 %) av dessa blev hovrättens utslag av högsta domstolen fastställt.

I 1,608 (25.1 %) blev hovrättens utslag av högsta domstolen ändrat.

Dessa siffror avse samtliga mål, civila och kriminella. Under samma tid ändrades hovrättens utslag i

1,043 fall (28.1 %) av 3,711 difforma civila mål;

696 fall (12.5 %) av 5,546 konforma civila mål.

(Beräkningen grundad på statistiska uppgifter i justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1907.)